

ISSN 2518-1467 (Online),
ISSN 1991-3494 (Print)

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ҰЛТТЫҚ ҒЫЛЫМ АКАДЕМИЯСЫНЫҢ
Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің

Х А Б А Р Ш Ы С Ы

ВЕСТНИК

НАЦИОНАЛЬНОЙ АКАДЕМИИ
НАУК РЕСПУБЛИКИ
КАЗАХСТАН
Қазақстан Республикасының
педагогикалық университетінің
Абая

THE BULLETIN

THE NATIONAL ACADEMY OF
SCIENCES OF THE REPUBLIC OF
KAZAKHSTAN
Abai Kazakh National Pedagogical
University

PUBLISHED SINCE 1944

1 (401)

JANUARY – FEBRUARY 2023

ALMATY, NAS RK

БАС РЕДАКТОР:

ТҮЙМЕБАЕВ Жансейіт Қансейітұлы, филология ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА құрметті мүшесі, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің ректоры (Алматы, Қазақстан)

БАС РЕДАКТОРДЫҢ ОРЫНБАСАРЫ:

БИЛЯЛОВ Дархан Нұрланұлы, PhD, ҚР ҰҒА құрметті мүшесі, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің ректоры (Алматы, Қазақстан), **Н = 2**

ҒАЛЫМ ХАТШЫ:

ӘБІЛҚАСЫМОВА Алма Есімбекқызы, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Абай атындағы ҚазҰПУ Педагогикалық білімді дамыту орталығының директоры (Алматы, Қазақстан), **Н = 2**

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ:

САТЫБАЛДЫ Әзімхан Әбілқайырұлы, экономика ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Экономика институтының директоры (Алматы, Қазақстан), **Н = 5**

САПАРБАЕВ Әбдіжапар Жұманұлы, экономика ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА құрметті мүшесі, Халықаралық инновациялық технологиялар академиясының президенті (Алматы, Қазақстан), **Н = 6**

ЛУКЪЯНЕНКО Ирина Григорьевна, экономика ғылымдарының докторы, профессор, «Киево-Могилян академиясы» ұлттық университетінің кафедра меңгерушісі (Киев, Украина), **Н = 2**

ШИШОВ Сергей Евгеньевич, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, К. Разумовский атындағы Мәскеу мемлекеттік технологиялар және менеджмент университетінің кәсіптік білім берудің педагогикасы және психологиясы кафедрасының меңгерушісі (Мәскеу, Ресей), **Н = 4**

СЕМБИЕВА Ләззат Мыктыбекқызы, экономика ғылымдарының докторы, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің профессоры (Нұр-Сұлтан, Қазақстан), **Н = 3**

АБИЛЬДИНА Салтанат Қуатқызы, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті педагогика кафедрасының меңгерушісі (Қарағанды, Қазақстан), **Н = 3**

БУЛАТБАЕВА Күлжанат Нурымжанқызы, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының бас ғылыми қызметкері (Нұр-Сұлтан, Қазақстан), **Н = 2**

РЫЖАКОВ Михаил Викторович, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Ресей білім академиясының академигі, «Білім берудегі стандарттар және мониторинг» журналының бас редакторы (Мәскеу, Ресей), **Н = 2**

ЕСІМЖАНОВА Сайра Рафихевна, экономика ғылымдарының докторы, Халықаралық бизнес университетінің профессоры, (Алматы, Қазақстан), **Н = 3**

«Қазақстан Республикасы Ұлттық ғылым академиясының Хабаршысы».

ISSN 2518-1467 (Online),

ISSN 1991-3494 (Print).

Меншіктенуші: «Қазақстан Республикасының Ұлттық ғылым академиясы» РҚБ (Алматы қ.). Қазақстан Республикасының Ақпарат және коммуникациялар министрлігінің Ақпарат комитетінде 12.02.2018 ж. берілген

№ 16895-Ж мерзімдік басылым тіркеуіне қойылу туралы куәлік.

Тақырыптық бағыты: *әлеуметтік ғылымдар саласындағы зерттеулерге арналған.*

Мерзімділігі: жылына 6 рет.

Тиражы: 300 дана.

Редакцияның мекен-жайы: 050010, Алматы қ., Шевченко көш., 28, 219 бөл., тел.: 272-13-19

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en/>

© Қазақстан Республикасының Ұлттық ғылым академиясы, 2023

Типографияның мекен-жайы: «Аруна» ЖК, Алматы қ., Мұратбаев көш., 75.

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

ТУЙМЕБАЕВ Жансент Кансеитович, доктор филологических наук, профессор, почетный член НАН РК, ректор Казахского национального университета им. аль-Фараби (Алматы, Казахстан)

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА:

БИЛЯЛОВ Дархан Нурланович, PhD, почетный член НАН РК, ректор Казахского национального педагогического университета им. Абая (Алматы, Казахстан), **Н = 2**

УЧЕНЫЙ СЕКРЕТАРЬ:

АБЫЛКАСЫМОВА Алма Есимбековна, доктор педагогических наук, профессор, академик НАН РК, директор Центра развития педагогического образования КазНПУ им. Абая (Алматы, Казахстан), **Н = 2**

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

САТЫБАЛДИН Азимхан Абылкаирович, доктор экономических наук, профессор, академик НАН РК, директор института Экономики (Алматы, Казахстан), **Н = 5**

САПАРБАЕВ Абдижапар Джуманович, доктор экономических наук, профессор, почетный член НАН РК, президент Международной академии инновационных технологий (Алматы, Казахстан), **Н = 6**

ЛУКЪЯНЕНКО Ирина Григорьевна, доктор экономических наук, профессор, заведующая кафедрой Национального университета «Киево-Могилянская академия» (Киев, Украина), **Н = 2**

ШИШОВ Сергей Евгеньевич, доктор педагогических наук, профессор, заведующий кафедрой педагогики и психологии профессионального образования Московского государственного университета технологий и управления имени К. Разумовского (Москва, Россия), **Н = 4**

СЕМБИЕВА Лязгат Мыктыбековна, доктор экономических наук, профессор Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева (Нур-Султан, Казахстан), **Н = 3**

АБИЛЬДИНА Салтанат Куатовна, доктор педагогических наук, профессор, заведующая кафедрой педагогики Карагандинского университета имени Е.А.Букетова (Караганда, Казахстан), **Н=3**

БУЛАТБАЕВА Кулжанат Нурымжановна, доктор педагогических наук, профессор, главный научный сотрудник Национальной академии образования имени Ы. Алтынсарина (Нур-Султан, Казахстан), **Н = 3**

РЫЖАКОВ Михаил Викторович, доктор педагогических наук, профессор, академик Российской академии образования, главный редактор журнала «Стандарты и мониторинг в образовании» (Москва, Россия), **Н=2**

ЕСИМЖАНОВА Сайра Рафихевна, доктор экономических наук, профессор Университета международного бизнеса (Алматы, Казахстан), **Н = 3**

«Вестник Национальной академии наук Республики Казахстан».

ISSN 2518-1467 (Online),

ISSN 1991-3494 (Print).

Собственник: ООО «Национальная академия наук Республики Казахстан» (г. Алматы).
Свидетельство о постановке на учет периодического печатного издания в Комитете информации Министерства информации и коммуникаций и Республики Казахстан № **16895-Ж**, выданное 12.02.2018 г.

Тематическая направленность: *посвящен исследованиям в области социальных наук.*

Периодичность: 6 раз в год.

Тираж: 300 экземпляров.

Адрес редакции: 050010, г. Алматы, ул. Шевченко, 28, ком. 219, тел. 272-13-19

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en/>

© Национальная академия наук Республики Казахстан, 2023

Адрес типографии: ИП «Аруна», г. Алматы, ул. Муратбаева, 75.

EDITOR IN CHIEF:

TUIMEBAYEV Zhansait Kanseitovich, Doctor of Philology, Professor, Honorary Member of NAS RK, Rector of Al-Farabi Kazakh National University (Almaty, Kazakhstan).

DEPUTY CHIEF DIRECTOR:

BILYALOV Darkhan Nurlanovich, Ph.D, Honorary Member of NAS RK, Rector of Abai Kazakh National Pedagogical University (Almaty, Kazakhstan), **H = 2**

SCIENTIFIC SECRETARY:

ABYLKASSYMOVA Alma Esimbekovna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Executive Secretary of NAS RK, President of the International Academy of Innovative Technology of Abai Kazakh National Pedagogical University (Almaty, Kazakhstan), **H = 2**

EDITORIAL BOARD:

SATYBALDIN Azimkhan Abilkairovich, Doctor of Economics, Professor, Academician of NAS RK, Director of the Institute of Economics (Almaty, Kazakhstan), **H = 5**

SAPARBAYEV Abdizhapar Dzhumanovich, Doctor of Economics, Professor, Honorary Member of NAS RK, President of the International Academy of Innovative Technology (Almaty, Kazakhstan) **H = 6**

LUKYANENKO Irina Grigor'evna, Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of the National University "Kyiv-Mohyla Academy" (Kiev, Ukraine) **H = 2**

SHISHOV Sergey Evgen'evich, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Pedagogy and Psychology of Professional Education of the Moscow State University of Technology and Management named after K. Razumovsky (Moscow, Russia), **H = 4**

SEMBIEVA Lyazzat Maktybekova, Doctor of Economic Science, Professor of the L.N. Gumilyov Eurasian National University (Nur-Sultan, Kazakhstan), **H = 3**

ABILDINA Saltanat Kuatovna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Pedagogy of Buketov Karaganda University (Karaganda, Kazakhstan), **H = 3**

BULATBAYEVA Kulzhanat Nurymzhanova, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Chief Researcher of the National Academy of Education named after Y. Altynsarın (Nur-Sultan, Kazakhstan), **H = 2**

RYZHAKOV Mikhail Viktorovich, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, academician of the Russian Academy of Education, Editor-in-chief of the journal «Standards and monitoring in education» (Moscow, Russia), **H = 2**

YESSIMZHANOVA Saira Rafikhevna, Doctor of Economics, Professor at the University of International Business (Almaty, Kazakhstan), **H = 3**.

Bulletin of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan.

ISSN 2518-1467 (Online),

ISSN 1991-3494 (Print).

Owner: RPA «National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan» (Almaty). The certificate of registration of a periodical printed publication in the Committee of information of the Ministry of Information and Communications

of the Republic of Kazakhstan **No. 16895-Ж**, issued on 12.02.2018.

Thematic focus: *it is dedicated to research in the field of social sciences.*

Periodicity: 6 times a year.

Circulation: 300 copies.

Editorial address: 28, Shevchenko str., of. 220, Almaty, 050010, tel. 272-13-19

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en/>

© National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, 2023

Address of printing house: ST «Aruna», 75, Muratbayev str, Almaty.

МАЗМҰНЫ

ПЕДАГОГИКА

Е.Б. Абдимомынов, Т.Р. Абдыкадырова М. ӘУЕЗОВТИҢ ӘНГІМЕЛЕРІН ОҚЫТУДЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК НЕГІЗДЕР.....	14
Д. Айтенова, Хулия Касапоглу Ченгел, Ф. Турсуманова, М. Исакулова ҚАРАХАН ДӘУІРІ ӘДЕБИЕТІН ОҚЫТУДЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕР.....	29
Б. Акмагамбетова, Г. Сәрсек ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЗЕРТТЕУШІЛІК ДАҒДЫЛАРЫН ДАМУДАҒЫ СҰХБАТТЫҢ РӨЛ.....	40
С.С. Анапияева ЦИФРЛЫҚ ДИЗАЙНДЫ ЖОБАЛАУ АРҚЫЛЫ БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ӘДЕБИ МӘТІНДЕРДЕГІ КӨРКЕМДЕГІШ ҚҰРАЛДАРДЫ ТАҢУ БІЛГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК НЕГІЗДЕРІ.....	55
Ж.Б. Ахметова, Ж.А. Орынханова, Г.А. Сейдуллаева, Э.И. Турсунбаева ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРНЫ ОҚЫТУШЫЛАРЫНЫҢ ЦИФРЛЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ.....	70
Ә.И. Әбілғаева, К.А. Жумагулова, Л.М. Мамбетова, К.Б. Тлегенова ИНТЕГРАЦИЯ НЕГІЗІНДЕ БОЛАШАҚ БИОЛОГ ПЕДАГОГТЕРІН КӘСІБИ ДАЯРЛАУДЫҢ ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ.....	88
Е. Бурибаев, Ж. Хамзина, Л. Сафронова, Т. Килыбаев, Т. Әпендиев ҚАЗАҚСТАННЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ УНИВЕРСИТЕТІНДЕ ҒЫЛЫМИ ЗЕРТТЕУЛЕРДІҢ ТИІМДІЛІГІН БАҒАЛАУ.....	104
Г.А. Ергалиева, Л.М. Маденова, Ж.Ж. Нәбиева ЖАСӨСПІРІМДЕРДІҢ ҚҰНДЫЛЫҚ БАҒДАРЫНЫҢ ӨЗГЕРУ СЕБЕПТЕРІ.....	122
С.Ж. Жанжигитов, Б. Әбдуәлиұлы СТУДЕНТТЕРДІҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ӘДІСТЕМЕСІ.....	140
Г.А. Кажигалиева, А. Еркебекова, Г.А. Орынханова МЕКТЕПТЕГІ ОРЫС ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА МӘТІНМЕН ЖҰМЫС.....	160
Ж.Б. Қдыралиева, Г.С. Балтабаева, Р. Жәлиқызы ЕЖЕЛГІ ДӘУІР ӘДЕБИЕТІНДЕГІ ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІ.....	172
А.Б. Қудасбекова, А.П. Мынбаева, О.А. Стычева, Д. Байғұтова ЖОО-ДАҒЫ ӘДЕБИЕТ ПӘНІНДЕ ЛИНГВОСТИЛИСТИКАЛЫҚ ТАЛДАУ.....	180
Ж.Г. Кулекенова, З.Б. Ешимбетова, Б.Н. Агабекова, Ш.А. Акимбекова ЖОҒАРЫ КУРС СТУДЕНТТЕРІНІҢ КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ДАМУДА ШЕТ ТІЛІНДЕ БІЛІМ БЕРУ.....	190

К. Мухтарқызы, Г.М. Абильдинова
ТОЛЫҚТЫРЫЛҒАН ШЫНАЙЫЛЫҚ МОБИЛЬДІ ҚОСЫМШАЛАРЫНЫҢ ОҚУШЫЛАРДЫҢ
ОҚУ МОТИВАЦИЯСЫНА ӘСЕРІ.....201

М.М. Нуризинова, М.К. Скаков, Ш.Ж. Раманкулов
БОЛАШАҚ МАМАНДАРДЫҢ ТРИБОЛОГИЯ ТУРАЛЫ ТҮСІНІКТЕРІНІҢ ҚАЛЫПТАСУЫН
ЗЕРТТЕУ.....212

А.Б. Туркменбаев, Э.А. Абдыкеримова, Б.У. Қуанбаева, М.Е. Рахметов
БІЛІМ БЕРУ ҮДЕРІСІНДЕ АҚПАРАТТЫҚ-КОММУНИКАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ
ҚОЛДАНУ ТӘЖІРИБЕСІ.....223

ЭКОНОМИКА

А.Б. Әбілқасым, Ғ.М. Жұрынов, Т.Н. Маширова, А.А. Иманбаев, А.Т. Шитенова
КӘСПОРЫНДА ЗАМАНАУИ САТУ ЛОГИСТИКАСЫН ЕНГІЗУ МЕХАНИЗМІ.....238

М.Е. Абылкасымова, Ш.Ж. Шунеев, С.А. Джуатова
ЭКОНОМИКАНЫ НЕСИЕЛЕНДІРУДІҢ ТЕПЕ – ТЕҢДІК ЖӘНЕ ШАМАДАН ТЫС ӨСУ
ҚАРҚЫНЫН БАҒАЛАУ.....248

Б.А. Альпенова, Д.Б. Муратова, Л.Т. Сарыкулова, К.А. Абдыкулова, Н.Х. Маулина
ҚАЗАҚСТАН Өңірлерін қаржыландырудың өлеуметтік-экономикалық
ӘСЕРІН БАҒАЛАУ.....278

Ж.А. Бабажанова, Д.А. Бекешева, А.К. Оралбаева, С.Ч. Примбетова, М.С. Толысбаева
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫНДАҒЫ ИННОВАЦИЯЛЫҚ
ПРОЦЕСТЕРДІ ДАМУДЫҢ МОДЕЛІН ӘЗІРЛЕУ.....290

Ж. Байшукурова, Р. Якудина, С. Серикбаев, К. Камали, А. Нурманов
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ЖҮЙЕСІНІҢ ҚЫЗМЕТІНІҢ ҚАЗІРГІ
ПАРАМЕТРЛЕРІН ЗЕРТТЕУ.....304

А.Н. Бейсембина, С.К. Кунязова, А.Ж. Бұхарбаева, А.Т. Султанов, Р.К. Айтманбетова
ЭКОНОМИКАНЫҢ ТРАНСФОРМАЦИЯСЫ ЖАҒДАЙЫНДА ХАЛЫҚТЫ ЖҰМЫСПЕН
ҚАМТУДЫ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ КОНТЕКСТІНДЕГІ ЕҢБЕК НАРЫҒЫ
ЭКОНОМИКАСЫНЫҢ МӘНІ МЕН РӨЛІ.....316

С.Т. Дошманова, Б.Ж. Болатова, А.А. Қурманалина, Б.М. Таскарина, А.М. Сапарғали
ЭКОНОМИКАЛЫҚ ӨСУДІ ЫНТАЛАНДЫРУДАҒЫ ҒЫЛЫМНЫҢ РӨЛІ МЕН
МАҢЫЗЫ.....325

З.О. Иманбаева, Ғ.С. Мукина, Ж.А. Бабажанова, Ж.К. Аймагамбетова, Ғ.Д. Кенжебаева
ЕУРОПАЛЫҚ ОДАҚ ЕЛДЕРІНІҢ АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫ КООПЕРАТИВТЕРІ
САЛАСЫНДАҒЫ ТӘЖІРИБЕСІ.....336

Б.А. Мархаева, М.У. Бейсенова, А.К. Мурзалиева
МЕЙРАМХАНАЛАРДА ШЕШІМ ҚАБЫЛДАУ ҮШІН РЕЛЕВАНТТЫҚ ШЫҒЫНДАРДЫ
ТАЛДАУ.....347

С.Т. Мусина, М.К. Асанова, А.Б. Мыржықбаева, Е.Т. Ақбаев, А.И. Нагорная КӨШІ-ҚОН СЕБЕПТЕРІН ЗЕРТТЕУ: ПАНДЕМИЯ КЕЗІНДЕГІ COVID-19 ЖӘНЕ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ РЕЙСТЕР АРАСЫНДАҒЫ БАЙЛАНЫСТЫ ТАЛДАУ.....	357
Қ.Т. Нұралина, С.А. Азылжанова, Ж.А. Абылқасимова, Л.М. Шаяхметова, Д.М. Ақишева АЙМАҚ ЭКОНОМИКАСЫН ДАМУДЫ МЕМЛЕКЕТТІК РЕТТЕУДІҢ ШЕТЕЛДІК ТӘЖІРИБЕСІ.....	369
Б.К. Нурмағанбетова, Г.Ж. Рысмаханова, М.Ш. Кушенова, А.Ж. Машаева, А.Ж. Оспанбаева ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ЭКОНОМИКАСЫНЫҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ САЛАСЫНА ШЕТЕЛ ИНВЕСТИЦИЯЛАРЫН ТARTУ МӘСЕЛЕСІ.....	382
О. Рыскельді, В. Шеломенцева, М. Миркович, А. Нурғалиева АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫН ЦИФРЛАНДЫРУДЫҢ БОЛАШАҒЫ МЕН МӘСЕЛЕЛЕРІ.....	395
М.Х. Саидов, Н.А. Ашурметова, Б.Б. Қалықов, Г.М. Рахимжанова, Г.Т. Хамдамова ОРГАНИКАЛЫҚ АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫНЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ.....	410
М.Р. Сихимбаев, Г.Н. Сраилова, З.К. Калиаскарова, Қ.Б. Жұманазаров, А.Ж. Асаинов ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА ҰЛТТЫҚ СТАНДАРТТАР БАЗАСЫНДА БАҒАЛАУДЫ ДАМУТУ.....	422
А.Г. Утжанова, А.О. Жағыпарова МҰНАЙ ФЮЧЕРСТЕРІ НАРЫҒЫНЫҢ ДАМУЫН ТАЛДАУ.....	439

СОДЕРЖАНИЕ

ПЕДАГОГИКА

Е.Б. Абдимомынов, Т.Р. Абдыкадырова МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОБУЧЕНИЯ РАССКАЗАМ М. АУЭЗОВА.....	14
Д. Айтенова, Хулия Касапоглу Ченгел, Ф. Турсуманова, М. Исакулова ОСНОВЫ ПРОБЛЕМЫ ПРЕПОДАВАНИЯ ЛИТЕРАТУРЫ ЭПОХИ КАРАХАНА.....	29
Б. Акмагамбетова, Г. Сарсеке РОЛЬ ИНТЕРВЬЮ В РАЗВИТИИ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ НАВЫКОВ ОБУЧАЮЩИХСЯ.....	40
С.С. Анапияева МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ У МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ УМЕНИЙ ОПРЕДЕЛЯТЬ ХУДОЖЕСТВЕННЫЕ СРЕДСТВА В ЛИТЕРАТУРНЫХ ТЕКСТАХ ПОСРЕДСТВОМ ПРОЕКТИРОВАНИЯ ЦИФРОВОГО ДИЗАЙНА.....	55
Ж.Б. Ахметова, Ж.А. Орынханова, Г.А. Сейдуллаева, Э.И. Турсунбаева ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ ЦИФРОВОЙ ГРАМОТНОСТИ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ.....	70
Ә.И. Әбілғаева, К.А. Жұмағұлова, Л.М. Мамбетова, К.Б. Тлегенова ТЕНДЕНЦИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ- БИОЛОГОВ НА ОСНОВЕ ИНТЕГРАЦИИ.....	88
Е. Бурибаев, Ж. Хамзина, Л. Сафронова, Т. Кильбаев, Т. Апендиев ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ НАУЧНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ В ПЕДАГОГИЧЕСКОМ УНИВЕРСИТЕТЕ КАЗАХСТАНА.....	104
Г.А. Ергалиева, Л.М. Маденова, Ж.Ж. Набиева ПРИЧИНЫ ИЗМЕНЕНИЯ ЦЕННОСТНЫХ ВЗГЛЯДОВ ПОДРОСТКОВ.....	122
С.Ж. Жанжигитов, Б. Абдуалиулы МЕТОДИКА ФОРМИРОВАНИЯ ПРАВОВОЙ ГРАМОТНОСТИ СТУДЕНТОВ.....	140
Г.А. Кажигалиева, А. Еркебекова, Г.А. Орынханова РАБОТА С ТЕКСТОМ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА В ШКОЛЕ.....	160
Ж.Б. Кдыралиева, Г.С. Балтабаева, Р. Жәліқызы МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ НАЦИОНАЛЬНЫХ ЦЕННОСТЕЙ В ДРЕВНЕЙ ЛИТЕРАТУРЕ.....	172
А.Б. Кудасбекова, А.П. Мынбаева, О.А. Стычева, Д. Байғұтова ЛИНГВОСТИЛИСТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ НА ЗАНЯТИЯХ ПО ЛИТЕРАТУРЕ ВУЗЕ.....	180
Ж.Г. Кулекенова, З.Б. Ешимбетова, Б.Н. Агабекова, Ш.А. Акимбекова ИНОЯЗЫЧНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ В РАЗВИТИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ СТУДЕНТОВ СТАРШИХ КУРСОВ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ.....	181

К. Мухтарқызы, Г.М. Абильдинова
ВЛИЯНИЕ УЧЕБНЫХ МОБИЛЬНЫХ ПРИЛОЖЕНИЙ ДОПОЛНЕННОЙ РЕАЛЬНОСТИ НА
МОТИВАЦИЮ УЧЕНИКОВ ВО ВРЕМЯ УРОКА.....201

М.М. Нуризинова, М.К. Скаков, Ш.Ж. Раманкулов
ИССЛЕДОВАНИЕ СФОРМИРОВАННОСТИ ПРЕДСТАВЛЕНИЙ БУДУЩИХ
СПЕЦИАЛИСТОВ О ТРИБОЛОГИИ.....212

А.Б. Туркменбаев, Э.А. Абдыкеримова, Б.У. Куанбаева, М. Рахметов
ОПЫТ ПРИМЕНЕНИЯ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В
ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ.....223

ЭКОНОМИКА

А.Б. Әбілқасым, Ғ.М. Жұрынов, Т.Н. Маширова, А.А. Иманбаев, А.Т. Шитенова
МЕХАНИЗМ ВНЕДРЕНИЯ СОВРЕМЕННОЙ ЛОГИСТИКИ СБЫТА НА
ПРЕДПРИЯТИИ.....238

М.Е. Абылкасымова, Ш.Ж. Шунеев, С.А. Джуатова,
ОЦЕНКА РАВНОВЕСНОГО И ЧРЕЗМЕРНОГО ТЕМПОВ РОСТА КРЕДИТОВАНИЯ
ЭКОНОМИКИ.....248

Б.А. Альпенова, Д.Б. Муратова, Л.Т. Сарыкулова, К.А. Абдыкулова, Н.Х. Маулина
ОЦЕНКА СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО ЭФФЕКТА ФИНАНСИРОВАНИЯ
РЕГИОНОВ КАЗАХСТАНА.....278

Ж.А. Бабажанова, Д.А. Бекешева, А.К. Оралбаева, С.Ч. Примбетова, М.С. Толысбаева
РАЗРАБОТКА МОДЕЛИ РАЗВИТИЯ ИННОВАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ В СЕЛЬСКОМ
ХОЗЯЙСТВЕ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН.....290

Ж. Байшукурова, Р. Якудина, С. Серикбаев, К. Камали, А. Нурманов
ИССЛЕДОВАНИЕ СОВРЕМЕННЫХ ПАРАМЕТРОВ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ
ЭКОНОМИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН.....304

А.Н. Бейсембина, С.К. Кунызова, А.Ж. Бухарбаева, А.Т. Султанов, Р.К. Айтманбетова
СУЩНОСТЬ И РОЛЬ ЭКОНОМИКИ РЫНКА ТРУДА В КОНТЕКСТЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ
ЗАНЯТОСТИ НАСЕЛЕНИЯ В УСЛОВИЯХ ТРАНСФОРМАЦИИ ЭКОНОМИКИ.....316

С.Т. Дошманова, Б.Ж. Болатова, А.А. Курманалина, Б.М. Таскарина, А.М. Сапаргали
РОЛЬ И ЗНАЧЕНИЕ НАУКИ В СТИМУЛИРОВАНИИ ЭКОНОМИЧЕСКОГО
РОСТА.....325

**З.О. Иманбаева, Г.С. Мукина, Ж.А. Бабажанова, Ж.К. Аймагамбетова,
Г.Д. Кенжебаева**
ОПЫТ СТРАН ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА В ОБЛАСТИ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ
КООПЕРАТИВОВ.....336

Б.А. Мархаева, М.У. Бейсенова, А.К. Мурзалиева
АНАЛИЗ РЕЛЕВАНТНЫХ ЗАТРАТ ДЛЯ ПРИНЯТИЯ РЕШЕНИЙ В
РЕСТОРАНАХ.....347

С.Т. Мусина, М.К. Асанова, А.Б. Мыржыкбаева, Е.Т. Акбаев, А.И. Нагорная ИЗУЧЕНИЕ ПРИЧИН МИГРАЦИИ: АНАЛИЗ ВЗАИМОСВЯЗИ МЕЖДУ COVID-19 И МЕЖДУНАРОДНЫМИ РЕЙСАМИ В ПЕРИОД ПАНДЕМИИ.....	357
К.Т. Нуралина, С.А. Азылканова, Ж.А. Абылкасимова, Л.М. Шаяхметова, Д.М. Акишева ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ РЕГИОНА.....	369
Б.К. Нурмаганбетова, Г.Ж. Рысмаханова, М.Ш. Кушенова, А.Ж. Машаева, А.Ж. Оспанбаева ПРОБЛЕМА ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ В ИННОВАЦИОННУЮ СФЕРУ ЭКОНОМИКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН.....	382
О. Рыскельді, В. Шеломенцева, М. Миркович, А. Нургалиева ПЕРСПЕКТИВЫ И ПРОБЛЕМЫ ЦИФРОВИЗАЦИИ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА.....	395
М.Х. Саидов, Н.А. Ашурметова, Б.Б. Калыкова, Г.М. Рахимжанова, Г.Т. Хамдамова ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОРГАНИЧЕСКОГО СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА.....	410
М.Р. Сихимбаев, Г.Н. Сраилова, З.К. Калиаскарова, К.Б. Жуманазаров, А.Ж. Асанов РАЗВИТИЕ ОЦЕНКИ НА БАЗЕ НАЦИОНАЛЬНЫХ СТАНДАРТОВ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН.....	422
А.Г. Утжанова, А.О. Жагыпарова АНАЛИЗ РАЗВИТИЯ РЫНКА НЕФТЯНЫХ ФЬЮЧЕРСОВ.....	439

CONTENTS

PEDAGOGY

Y.B. Abdimomynov, T.R. Abdykadyrova METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF TEACHING M. AUEZOV'S STORIES.....	14
D. Aitenova, Hulya Kasapoglu Cengel, F. Tursumanova, M. Isakulova ACTUAL PROBLEMS OF TEACHING LITERATURE OF THE KARAKHAN ERA.....	29
B. Akmagambetova, G. Sarseke THE ROLE OF INTERVIEWS IN THE DEVELOPMENT OF STUDENTS' RESEARCH SKILLS.....	40
S.S. Anapiyayeva METHODOLOGICAL FOUNDATIONS FOR THE FORMATION OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN'S SKILLS TO IDENTIFY ARTISTIC MEANS IN LITERARY TEXTS THROUGH DIGITAL DESIGN.....	55
Zh. Akhmetova, Zh. Orynkhanova, G. Seidullayeva, E. Tursunbayeva PROBLEMS OF FORMATION OF DIGITAL LITERACY OF TEACHERS OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION.....	70
A. Abiltayeva, K. Zhumagulova, L. Mambetova, K. Тлегенова TRENDS IN THE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE BIOLOGY TEACHERS BASED ON INTEGRATION.....	88
Ye. Buribayev, Zh. Khamzina, L. Safronova, T. Kilybayev, T. Apendiyev EVALUATION OF THE EFFECTIVENESS OF SCIENTIFIC RESEARCH AT THE PEDAGOGICAL UNIVERSITY OF KAZAKHSTAN.....	104
G. Yergaliyeva, L. Madenova, Zh. Nabieva REASONS FOR CHANGING THE VALUE VIEWS OF ADOLESCENTS.....	122
S.Zh. Zhanzhigitov, B. Abdualiuly METHODS OF FORMATION OF LEGAL LITERACY OF STUDENTS.....	140
G.A. Kazhigaliyeva, A. Yerkebekova, G. Orynkhanova WORKING WITH TEXT IN RUSSIAN LANGUAGE LESSONS AT SCHOOL.....	160
Zh.B. Kadyralieva, G.S. Baltabayeva, R. ZHalikyzy METHODOLOGY OF TEACHING NATIONAL VALUES IN ANCIENT LITERATURE.....	172
A.B. Kudasbekova, A.P. Mynbayeva, O.A. Stycheva, D.N. Baigutova LINGUISTIC AND STYLISTIC ANALYSIS AT THE LESSONS OF LITERATURE AT THE UNIVERSITY.....	180
Zh.G. Kulekenova, Z.B. Yeshimbetova, B.N. Agabekova, Sh.A. Akimbekova FOREIGN LANGUAGE EDUCATION IN THE DEVELOPMENT OF UNDERGRADUATES' PROFESSIONAL COMPETENCE	190

K. Mukhtarkyzy, G. Abildinova

IMPACT OF AUGMENTED REALITY LEARNING MOBILE APPLICATIONS ON STUDENTS' MOTIVATION DURING LESSONS.....201

M. Nurizinova, M. Skakov, Sh. Ramankulov

THE STUDY OF THE FORMATION OF IDEAS OF FUTURE SPECIALISTS ABOUT TRIBOLOGY.....212

A. Turkmenbaev, E. Abdykerimova, B. Kuanbayeva, M. Rakhmetov

EXPERIENCE IN THE USE OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN THE EDUCATIONAL PROCESS.....223

EKONOMICS**A.B. Abylkasym, G.M. Zhuryynov, T.N. Mashirova, A.A. Imanbayev, A.T. Shitenova**

THE MECHANISM OF IMPLEMENTATION OF MODERN SALES LOGISTICS AT THE ENTERPRISE.....238

M. Abylkassymova, Sh. Shuneyev, S. Juatova

ASSESSMENT OF THE EQUILIBRIUM AND EXCESSIVE GROWTH RATES OF LENDING TO THE ECONOMY.....248

B. Alpenova, D. Muratova, L. Sarykulova, K. Abdykulova, N. Maulina

ASSESSMENT OF THE SOCIO-ECONOMIC EFFECT OF FINANCING THE REGIONS OF KAZAKHSTAN.....278

Z. Babazhanova, D. Bekesheva, A. Oralbayeva, S. Primbetova, M. Tolysbayeva

MODEL FOR THE DEVELOPMENT OF INNOVATIVE PROCESSES IN AGRICULTURE OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN.....290

ZH. Baishukurova, R. Yakudina, S. Serikbayev, K. Kamali, A. Nurmanov

STUDY OF MODERN PARAMETERS OF THE FUNCTIONING OF THE ECONOMIC SYSTEM OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN.....304

A. Beisembina, S. Kunyazova, A. Bukharbayeva, A. Sultanov, R. Aitmanbetova

THE ESSENCE AND ROLE OF THE LABOR MARKET ECONOMY IN THE CONTEXT OF EMPLOYMENT PROVISION IN THE CONDITIONS OF ECONOMIC TRANSFORMATION.....316

S.T. Doshmanova, B.Zh. Bolatova, A.A. Kurmanalina, B.M. Taskarina, A.M. Sapargali

THE ROLE AND IMPORTANCE OF SCIENCE IN STIMULATING ECONOMIC GROWTH.....325

Z.O. Imanbayeva, G. Mukina, Z. Babazhanova, Zh.K. Aimagambetova, G.D. Kenzhebayeva

EXPERIENCE OF THE EUROPEAN UNION COUNTRIES IN THE FIELD OF AGRICULTURAL COOPERATIVES.....336

B. Markhayeva, M. Beisenova, A. Murzaliyeva

ANALYSIS OF RELEVANT COSTS FOR DECISION MAKING IN RESTAURANTS.....347

S. Mussina, M. Assanova, A. Myrzhykbayeva, Y. Akbayev, A. Nagornaya

EXPLORING MIGRATION CAUSES: ANALYSIS OF THE RELATIONSHIPS BETWEEN COVID-19 AND INTERNATIONAL FLIGHTS DURING THE PANDEMIC PERIOD.....357

K.T. Nuralina, S.A. Azylkanova, J.A. Abylkasimova, L.M. Shayakhmetova, D.M. Akisheva FOREIGN EXPERIENCE OF STATE REGULATION OF REGIONAL ECONOMIC DEVELOPMENT.....	369
B. Nurmaganbetova, G. Rysmakhanova, M. Kushenova, A. Mashayeva, A. Ospanbayeva THE PROBLEM OF ATTRACTING FOREIGN INVESTMENT IN THE INNOVATIVE SPHERE OF THE ECONOMY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN.....	382
O. Ryskeldi, V. Shelomentseva, M. Mirkovic, A. Nurgaliyeva PROSPECTS AND CHALLENGES IN DIGITALIZATION OF AGRICULTURE.....	395
M.H. Saidov, N.A. Ashurmetova, B.B. Kalykova, G.M.Rakhimzhanova, G.T. Khamdamova THEORETICAL FOUNDATIONS OF ORGANIC AGRICULTURE.....	410
M.R. Sikhimbayev, G.N. Srailova, Z.K. Kaliaskarova, K.B. Zhumanazarov, A.Zh. Asainov DEVELOPMENT OF ASSESSMENT ON THE BASIS OF NATIONAL STANDARDS IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN.....	422
A. Utzhanova, A. Zhagyparova ANALYSIS OF THE DEVELOPMENT OF THE OIL FUTURES MARKET.....	439

BULLETIN OF NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF THE
REPUBLIC OF KAZAKHSTAN
ISSN 1991-3494
Volume 1, Number 401 (2023), 40-54
<https://doi.org/10.32014/2023.2518-1467.421>
УДК 378.147
UDC 378.147

© B.Akmagambetova* , G. Sarseke , 2023

Eurasian National University. L.N. Gumilyov, doctoral student, Astana.
E-mail: bibigul1013@mail.ru

THE ROLE OF INTERVIEWS IN THE DEVELOPMENT OF STUDENTS' RESEARCH SKILLS

Akmagambetova Bibigul – Doctoral student. L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan

E-mail: bibigul1013@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0002-9662-893X>;

Sarseke Gulnar – Candidate of Philology Sciences (PhD), Professor of the Department of Kazakh Linguistics. L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan.

E-mail: sarseke_ga@enu.kz, <https://orcid.org/0000-0002-1670-5131>.

Abstract. The article considers the progress and results of an experimental study on the use of the interview method in the development of students' research skills. This study contributes to the formation and development of basic research skills of students. The purpose of the study is to determine the effectiveness of the interview method in teaching students an important part of research work - the act of collecting and processing information. In the course of the study students were provided with information about interviews and their types. In accordance with the purpose of the study interactive methods were used aimed at developing skills such as determining the purpose of the interview, the interviewer, and the formulation of interview questions. The main data of the research is collected from the interviews published in the media. Taking into account specific situations and recommendations, students were taught to determine the purpose of the interview, formulate interview questions and practice conducting interviews. This empirical study proves that the use of interview as a research method develops the information competence of students. It is revealed that students' interest in research activity increases as they master the intricacies of research methods. In addition, this research found out that employing the interview method in education develops communication skills of students. This study confirmed

the correctness of the scientific hypothesis that if students understand the importance of interview in research work and the concept of interviewing, they can effectively use an interview as a method of information collection and processing. The results of this research can be used in the practical part of a large-scale scientific research that teach the basics of research activities. In addition, the results of the study can be used in school practice. The results of the study proved the effectiveness of using interviews as a method of collecting information in the research work of students.

Keywords: interview, pedagogy, experiment, interactive method, communication skills, information competence.

© Б. Акмагамбетова*, Г. Сәрсексе, 2023

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан.

E-mail: *bibigul1013@mail.ru*

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЗЕРТТЕУШІЛІК DAҒДЫЛАРЫН ДАМУДАҒЫ СҰХБАТТЫҢ РӨЛІ

Аннотация. Мақалада сұхбатты оқушылардың зерттеушілік дағдыларын дамытуда қолдану бағытындағы тәжірибелік зерттеудің барысы, қорытындылары мен нәтижелері сипатталады. Сұхбатты оқушылар зерттеуінде қолдану тәжірибесі ғылыми мәселе ретінде аз қарастырылған. Сондықтан бұл тақырыпты зерделеу бүгінгі күні мектеп оқушыларын зерттеу жұмысына үйретудің ғылыми негіздерін қалыптастыру үшін маңызды. Зерттеудің мақсаты: оқушыларды зерттеу жұмысының маңызды кезеңі – ақпараттарды жинау және өңдеу әрекетіне үйретуде сұхбат әдісінің тиімділігін анықтау. Зерттеу сабақтарында оқушыларға сұхбат, оның түрлері туралы мәлімет берілді. Зерттеу мақсатына сәйкес сұхбаттың мақсатын, сұхбат берушіні анықтау, сұхбат сұрақтарын құрастыру сияқты дағдыларды дамытуға бағытталған интерактивті әдістер қолданылды. Талдаулар жасау үшін ақпараттық құралдарда жарияланған сұхбат мәтіндері пайдаланылды. Нақты жағдаяттар мен нұсқаулықтар бере отырып, сұхбаттың мақсатын анықтау, сұхбат сұрақтарын құрастыру, сұхбат алу тәжірибесіне үйретілді. Тәжірибедегі зерттеу сұхбатты зерттеу әдісі ретінде қолдану оқушылардың ақпараттық құзыреттілігін дамытатынын дәлелдеді. Зерттеу әдістерінің қыр-сырын терең меңгерген сайын оқушылардың зерттеушілік әрекетке деген қызығушылықтары да арта түсетінін көрсетті. Сонымен қатар сұхбат әдісінің білім берудегі басты құндылықтардың бірі – коммуникативтік дағдыны дамыту мүмкіндіктері де анықталды. Эксперименттік зерттеу «оқушылар зерттеу жұмысындағы сұхбаттың маңызын және сұхбат алудың концепциясын түсінсе, сұхбатты ақпараттарды жинау және өңдеу үшін тиімді қолдана алады» деген ғылыми болжамның дұрыстығын дәлелдеді. Зерттеу нәтижелерін оқушыларды зерттеу қызметінің негіздеріне үйрету туралы кең көлемді ғылыми зерттеудің

тәжірибелік бөлімінде қолдануға болады. Сонымен қатар зерттеу нәтижелерін мектеп тәжірибесінде пайдалануға болады. Зерттеу қорытындылары сұхбатты оқушылардың зерттеу жұмысында ақпарат жинау әдісі ретінде қолдану тиімділігін тәжірибелік тұрғыдан негіздеді.

Түйін сөздер: сұхбат, педагогика, эксперимент, интерактивті әдіс, коммуникативтік дағды, ақпараттық күзирет.

© Б. Акмагамбетова*, Г. Сарсеке, 2023

Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева,
Астана, Казахстан.
E-mail: bibigul1013@mail.ru

РОЛЬ ИНТЕРВЬЮ В РАЗВИТИИ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ НАВЫКОВ ОБУЧАЮЩИХСЯ

Аннотация. В статье отображаются ход и результаты экспериментального исследования об использовании метода интервью в развитии исследовательских умений обучающихся. Вследствие этого, изучение данной темы актуально для формирования научно-исследовательской основы обучающихся в наши дни. Цель исследования: выявить эффективность метода интервью в обучении учащихся, важной части научно-исследовательской работы – акта сбора и обработки информации. Во время исследования обучающимся была предоставлена информация об интервью и их видах. В соответствии с целью исследования использовались интерактивные методы, направленные на развитие таких навыков, как определение цели интервью, интервьюера, формулирование вопросов интервью. Для анализа использовались реальные тексты интервью, опубликованные в средствах массовой информации. Учитывая конкретные ситуации и рекомендации, их учили определять цель интервью, формулировать вопросы для интервью и практиковаться в проведении интервью. Эмпирическое исследование доказывает, что использование интервью как метода исследования развивает информационную компетентность обучающихся. Выявляется, что интерес обучающихся к исследовательской деятельности возрастает по мере овладения ими тонкостей методов исследования. При этом раскрывается и одно из основных значений метода интервью в образовании – развитие коммуникативных навыков. Экспериментальное исследование подтвердило правильность научного предположения о том, что «если обучающиеся понимают важность интервью в исследовательской работе и концепцию интервьюирования, они могут эффективно использовать интервью для сбора и обработки информации». Результаты исследования могут быть использованы в практической части масштабного научного исследования для обучения основам исследовательской деятельности. Кроме того, результаты исследования могут быть использованы в школьной практике. Результаты исследования доказали

эффективность использования интервью как метода сбора информации в научно-исследовательской работе обучающихся с практической точки зрения.

Ключевые слова: интервью, педагогика, эксперимент, интерактивный метод, коммуникативные навыки, информационная компетентность.

КІРІСПЕ

Сұхбатты оқушылардың зерттеушілік дағдыларын дамытуда қолдану мәселесінің өзектілігін анықтайтын екі фактор бар.

1. Республикалық «Дарын» ғылыми-тәжірибелік орталығы тарапынан жыл сайын 8-11 сынып оқушылары арасында өткізілетін ғылыми жобалар жарысына ұсынылған оқушылардың зерттеу жобаларына сараптама жасау барысында (жарыстың облыстық кезеңіндегі қазылар алқасының мүшесі ретінде) анықталған басты кемшілік: оқушы зерттеуінің басым бөлігі теориялық сипатта болып келеді. Авторлар тәжірибелік зерттеудің сауалнамадан басқа әдістерін қолданбайды. Себебі тәжірибелік зерттеу әдістері толыққанды қарастырылмаған. Нәтижесінде зерттеу жобасы ғылыми әдебиеттерде жарияланған, бұрыннан белгілі мәліметтер мен көзқарастарды сипаттаумен шектеледі.

2. Ғылымда сұхбат ауызекі сөйлеу тілінің жанры ретінде көп зерттелген. Маркетингтік зерттеудегі, кадрлармен жұмыстағы сұхбат түрлері де кеңінен қарастырылған. Ал сұхбатты оқушылар зерттеуінде қолдану тәжірибесі ғылыми мәселе ретінде аз зерттелген. Сондықтан бұл тақырыпты зерттеу бүгінгі күні мектеп оқушыларын зерттеу жұмысына үйретудің ғылыми негіздерін қалыптастыру үшін маңызды.

МАТЕРИАЛДАР МЕН ӘДІСТЕР

Таңдаған тақырыбымызға тікелей қатысты ғылыми еңбектер санаулы, сұхбаттың түрлерін, сұхбатқа дайындалу, сұхбат алу техникасы туралы мәліметтерді қарастырып, зерттеуіміздің мақсатына орай икемдеп қолдануға болатындарын таңдап алуға тиісті болдық. Ғылыми әдебиеттерге шолу жасай отырып, М. Лукинаның журналистика мамандығында оқитын студенттер, оқытушылар мен аспиранттарға арналған «Технология интервью» атты еңбегінен бірқатар мәліметтер алдық (Лукина, 2003). Автор өз еңбегінде сұхбаттың түрлері, сұхбат алуға дайындалу, сұрақ қою өнері, сұхбат сұрақтарының түрлері, сұхбат алудың этикалық нормалары, эфирдегі сұхбат, сұхбатты баспасөзде жариялауға дайындау сияқты мәселелерді кеңінен тарқатқан. С. Квале өзінің «Исследовательское интервью» атты еңбегінде жантанушылар мен әлеуметтанушылар тәжірибесінде қолданылатын зерттеушілік сұхбатқа терең талдау жасай отырып, әдістемелік және әдіснамалық нұсқаулар берген. Автор сұхбат мәтінін талдау мәселесіне де көңіл бөледі (Квале, 2003). Сонымен қатар Браймен Аланның «Әлеуметтік зерттеу әдістері» кітабынан С.А. Шаронова аударған «Интервью в качественных исследованиях» деген тарауынан да бірқатар пайдалы ұсыныстарды алып қолдандық (Браймен,

2004). Сонымен қатар публицистикалық стильдегі сұхбаттың орны туралы да ғылыми мәліметтер жинақталды (Әлкебаева, 2008).

Педагогикалық зерттеулерде сұхбатты шет тілін оқытуда оқушылардың коммуникативтік дағдыларын дамыту үшін қолдану тәжірибесі сипатталады (Баканова және т.б., 2018). Дегенмен сұхбатты оқушылардың зерттеушілік дағдыларын дамыту үшін қолдану мәселесі педагогикалық ғылымда аз қарастырылғаны белгілі болды. Сондықтан біздің алдымызда сұхбатты оқушылардың ақпаратты жинау және өңдеу дағдыларын дамыту үшін қолданудың әдістерін дайындап, тәжірибеде сынақтан өткізу, нәтижелерін талдап, ұсыныстар шығару міндеті тұрды. Ол үшін алдымен оқушылардың зерттеу әрекеті дағдыларын дамытудың ғылыми негізін түсіндіретін әдебиеттерді қарастырдық (Савенков, 2006).

Зерттеудің болжамы: Оқушылар зерттеу жұмысындағы сұхбаттың маңызын және сұхбат алудың концепциясын түсінсе, сұхбатты ақпараттарды жинау және өңдеу үшін тиімді қолдана алады.

Оқушыларға зерттеу жұмысында сұхбатты қолдануға үйрету 8-11 сынып оқушыларына арналған факультативтік сабақ бағдарламасы аясында жүргізілді. Бағдарламада сұхбат зерттеу жұмысының маңызды бір бөлігі - ақпарат жинау әдісі ретінде қарастырылды. Оқушыларды тәжірибелік зерттеу әдісі ретінде сұхбатты қолдануға үйрету жұмысының төмендегі жоспары жасалды:

1. Сұхбат туралы жалпы мәлімет беру: сұхбаттың түрлері, мақсаты, маңызы;
2. Зерттеу мақсатына қарай жүргізілетін сұхбаттың түрін және мақсатын анықтау;
3. Сұхбат түрі мен мақсатына қарай сұхбат берушіні анықтау;
4. Сұхбаттың мақсатына сәйкес сұхбат сұрақтарын құрастыру;
5. Сұхбат берушімен қарым-қатынас мәдениеті;
6. Сұхбат арқылы алынған ақпаратты талдау және қорытынды жасау.

Берілген жоспар оқушылардың сұхбат арқылы ақпарат жинау дағдысын дамыту мақсатында жүзеге асырылды. Жұмыс барысында оқытудың интерактивті әдістері кеңінен қолданылды.

Жалпы білім беретін орта мектепте қазақ тілін оқытудың жаңартылған білім беру бағдарламасымазмұнында сұхбат оқушылардың сөйлеу әрекеті дағдыларын(тыңдалым, оқылым, айтылым, жазылым) дамыту құралы ретінде қарастырылған (Оқу бағдарламасы, 2018). Тәжірибеде мұғалімдер оқушылардың тыңдалым дағдыларын дамыту үшін сұхбаттың бейнежазбасын пайдаланады. Оқылым дағдысын дамыту үшін әртүрлі тақырыптардағы сұхбаттың транскриптіленген мәтініне немесе мерзімді басылымдарда жарияланған сұхбат мәтіндеріне талдау жасауға үйретеді. Сонымен қатар ұсынылған тақырыпта ауызша және жазбаша сұхбат құру тапсырмаларын орындату арқылы сөйлесім, жазылым дағдыларын дамытады. Сондықтан оқушылар сұхбаттың публицистикалық жанр ретіндегі ерекшеліктерін біледі.

НӘТИЖЕЛЕР МЕН ТАЛҚЫЛАУ

Біздің мақсатымыз сұхбатты зерттеу әдісі ретінде қолдануға үйрету болғандықтан, жұмысты сұхбаттың түрлерімен таныстырудан бастадық (Шындалиева, 2012). Ол үшін ауызекі сөйлеу тілінің жанры сұхбаттың түрлері туралы ресурс беріліп, шағын топтарда ЖИГСО стратегиясы бойынша талқылау ұсынылды.

Мақсатына қарай сұхбаттың түрлері

1. Ақпараттық сұхбат. Сұхбаттың бұл түрінде зерттеу мәселесіне қажетті барынша нақты, шынайы, жаңа және маңызды ақпараттарды анықтау мақсат етіледі.
2. Эксперттік сұхбат. Зерттеу мәселесіне қатысты білікті мамандардың көзқарасын білу үшін қажет. Мамандардың көзқарастарын салыстыра талдай отырып, зерттеуші өзінің ғылыми болжамының дұрыстығына немесе қателігіне көз жеткізеді.
3. Проблемалық сұхбат арқылы зерттеу мәселесіне қатысты әртүрлі көзқарастар мен пікірлерді салыстырып, дұрыс шешімге келуге болады. Сұхбаттың бұл түріне қатысатын респонденттер саны неғұрлым көп болғаны тиімді.

Талқылау аяқталған соң, сұхбаттың осы түрлерінің ішінен зерттеу жұмысы үшін қолдануға болатын сұхбат түрін таңдауға тапсырма берілді: «Талқылаған сұхбат түрлерінің ішінде қандай сұхбат түрін зерттеу жұмысы барысында қолдануға болады? Жауабыңызды негіздеп беріңіз». Оқушылардың берген жауаптарынан мысалдар келтіре кетеміз.

– Ақпараттық сұхбатты қолдануға болады. Себебі біздің зерттеу мәселемізге қатысты кейбір ақпараттарды, мәселен, қоғамдық көзқарасты анықтау үшін ыңғайлы.

– Эксперттік сұхбатты қолдануға болады. Себебі зерттеу мәселесіне қатысты ғылыми болжамдарымызды дәлелдеу үшін нақты мамандардың пікірі керек болуы мүмкін.

– Ақпараттық сұхбат қажет болады. Себебі белгілі бір салада соңғы кездері пайда болған мәліметтерді сол салада қызмет ететін маманнан сұхбат алу арқылы ғана анықтай аламыз.

– Ақпараттық сұхбатты қолдану ыңғайлы. Зерттеу мәселесіне қатысты білімдеріміз жеткіліксіз болса және әдебиет көздеріне талдау барысында қажетті ақпаратты таба алмасақ, осы саланың маманынан көмек сұрап, сұхбат алуға болады.

– Эксперттік сұхбат қажет болады. Егер зерттеу қорытындыларын жасауда сенімсіздіктер болса, арнайы сала мамандарының пікірі көмек болады.

Сонымен, талқылаулардың нәтижесінде оқушылар эксперттік сұхбат пен ақпараттық сұхбат түрлерін таңдап алды. Өз таңдауларын негіздеу барысында оқушылардың зерттеу әдісі ретінде сұхбаттың маңызы мен мақсатын түсіне алғаны байқалды.

Сұхбат берушіні және сұхбаттың мақсатын анықтауға үйрету үшін алдымен дайын сұхбатқа талдау жасауға тапсырма берілді.

29.06.2021 ж. Ақын, филология ғылымдарының кандидаты Маржан Ершуге қойылған сұхбат сұрақтары.

Ел тәуелсіздігінің 30 жылдығымен тұспа-тұс келген «Балалар әдебиетін қолдау» жылының қарсаңында белгілі ақын Маржан Ершудың «Кітапхана педагогикасы: Ертегітерапия» атты кітабы оқырманға жол тартты. Сұхбат барысынан аталған жинақты шығарудағы автордың негізгі мақсаты мен ертегітерапияның мән-маңызы туралы біле аласыз.

– Маржан Аманқосқызы, жақында «Кітапхана педагогикасы: Ертегі-терапия» әдістемелік кітабыңыз жарық көрген еді. Ертегітерапия бұл күнде еліміздің оқу-тәрбие саласына таныс болғанымен, кең қолданысқа енген жоқ. Осы олқылықтың орнын толтыру мақсатында жазылған бұл еңбектің мән-маңызы жоғары деп ойлаймыз. Ертегітерапия туралы ұлттық тәрбиеге негізделген тұңғыш әдістемелік құрал еліміздегі балалар мен жасөспірімдер кітапханаларының кітапханашыларына, педагогикалық сала мамандары мен студенттеріне және көпшілік оқырман қауымға арналып отыр екен. Осы кітабыңыз туралы түсіндіріп айта кетсеңіз.

– Ертегітерапия басқа елдер тәжірибесінде бар ма? Бұндай тәсіл сіздің ойыңызға қалай, қайдан келді? Бұл – бәрімізді қызықтыратын сұрақ.

– *«Жан тұрмысы өркендеу үшін, яғни ойы, ақылы кеңейіп, құлқы түзеліп, тілі баю үшін жас балаға ертегі тым қымбат нәрсе»*, – деп М. Жұмабаев айтқандай, ертегінің бала тәрбиесінде алар орны ерекше. Қазір кітап оқу мәселесі қоғамдағы күрделі мәселеге айналып барады. Ертегітерапия жобасының баланы кітап оқуға тәрбиелеуде, кітапқа жақындатуда үлесі қандай болмақ?

– Ертегіге балалар құмар. «Балалық» деген ұғымның өзі ертегінің синонимі тәрізді. Сіздің ойыңызша, «Ертегітерапия» жобасын оқу-тәрбие процесіне енгізу арқылы кітап оқыту процесіне айтарлықтай әсер етуге бола ма?

– «Ертегітерапияны» қолдаушылар бар ма? «Ертегі және Ертегітерапия» деген тақырыпты жазуыңызға қандай себеп түрткі болды?

Тапсырма: Сұхбатты оқып шығыңыз. Сұхбатты талдап, берілген кестені толтырыңыз.

1-кесте

Сұхбатқа қатысушылар кімдер (әлеуметтік рөлдерін түсіндіріңіз)	Сұхбаттың түрі (Сұхбат мәтінінен мысалдар келтіре отырып түсіндіріңіз)	Сұхбаттың мақсаты (Сұхбат мәтінінен мысалдар келтіре отырып түсіндіріңіз)
Сұхбат алушы: Сұхбат беруші:		

Тапсырманы оқушылар алдымен жеке орындады. Жеке жұмыс барысында сұхбатқа қатысушыларды және сұхбаттың түрін анықтау оқушыларға қиын болған жоқ. Тек сұхбаттың мақсатын түсіндіру біршама қиындықтар тудырды. Жеке нұсқаулықтар беруге тура келді. Мысалы: «Сұхбат алушының мына сұрағына жасаған кіріспесіне көңіл аударыңыз. Ол неге бұлай айтты?», «Сұхбат алушы неге мынандай сұрақ қойды?». Жеке жұмыс аяқталғаннан кейін әр оқушы өзі толтырған кестені сыныптың көрнекі жерлеріне іліп қойды. Оқушылар «Галереяға саяхат» стратегиясы арқылы бір-бірінің жұмыстарымен

танысты, кері байланыс берді, бір-бірінің жұмысын толықтырды. Жұмыстың соңында оқушылар рефлексия жасады. Айтылған пікірлердің ішінде ең маңызды болғаны: «Сұхбаттың мақсатын анықтауда сұхбат алушының кіріспе сөзіне және қойылған сұрақтарға көңіл аударған дұрыс екен», «Алдағы уақытта өзім сұхбатқа дайындалғанда алдымен сұхбат мақсатын айқын белгілеп аламын», «Сұрақтарды сұхбат мақсатына тікелей бағыттап, нақты қою керек екенін түсіндім», «Сұхбат алушы әртүрлі мақсатта сұраққа кіріспе жасай алады». Оқушылардың бұл айтқан пікірлері сұхбаттың мақсатын айқын анықтап алу қаншалықты маңызды екенін түсінгендерін көрсетті. Сонымен қатар сұрақ қою принциптерін де үйрене бастағаны байқалды.

Сұхбаттың мақсатын анықтау туралы оқушылардың алған білімдерін бекіту үшін нақты зерттеу тақырыптары ұсынылды. Осы тақырыптар бойынша тәжірибелік тапсырма берілді.

Тапсырма. Берілген тақырыптар бойынша зерттеу жүргізу барысында:

- Қандай сұхбат түрін алуға болады?
- Сұхбатты кімнен алуға болады?
- Сұхбаттың мақсаты қандай болады?

Берілген сұрақтарға жауап бере отырып, тапсырманы орындау үшін алдымен зерттеудің мақсатын анықтап алу маңызды. Бірақ зерттеу мақсатын анықтауды тапсырма мазмұнына енгізбедік. Себебі оқушының барлық зерттеу әрекеттері біртұтас дүние екенін және олардың барлығы бір ғана зерттеудің мақсатына бағынатынын тәжірибе арқылы өздігінен түсінгені маңызды болды. Оқушылар төрт топқа бөлініп, әр топ өздеріне берілген зерттеу тақырыбымен және тапсырма мазмұнымен танысып болғаннан кейін ой шақыру жүргізілді:

«Балалар, қалай ойлайсыздар, осы 3 сұраққа жауап беру үшін бізге қандай ақпарат жетіспейді? Біз нені анықтап алуымыз керек?» Мұғалімнің қолдаушы сұрақтары мен қосымша нұсқаулықтары арқылы топтық және жалпысыныптық талқылаулар жасап болғаннан кейін оқушылар алдымен зерттеудің мақсатын анықтап алу керектігін түсінді. Осыдан кейін әрбір топ тапсырманы орындауды өздеріне берілген тақырып бойынша зерттеудің мақсатын анықтаудан бастады. Шағын топтардағы жұмыс барысын бақылай отырып, мұғалім тағы да қосымша нұсқаулықтар мен бағыттаушы сұрақтар беріп отырды. Өз жұмыстарының нәтижесін топтар кесте түрінде рәсімдеп берді. Барлық кестені біріктіргенде оқушылар жұмысының нәтижесі төмендегідей болды.

2-кесте

Зерттеу жұмысының тақырыбы	Зерттеудің мақсаты	Сұхбат-тың түрі	Сұхбат беруші	Сұхбаттың мақсаты
Мағжан өлеңдеріндегі символдық бейнелер	Ақын шығармашылығында жиі кездесетін символдық бейнелердің мәнін ашу	Эксперт-тік сұхбат	Мағжан шығармашылығын зерттеуші ғалым	Ақынның табиғат атауларын символдық бейне ретінде қолдануының себептері туралы зерттеушінің пікірін білу

Энергетикалық сусындардың адам ағзасына әсері	Энергетикалық сусындардың адам ағзасына тигізетін пайдасы мен зиянын анықтау	Ақпараттық сұхбат	Дәрігер	Энергетикалық сусындардан зардап шеккен пациенттер туралы ақпарат жинау
Киімдердегі ағылшынша жазулар мен принттер	Заманауи жастар мәдениетіндегі киім кию ерекшеліктерін анықтау	Ақпараттық сұхбат	Кездейсоқ кездескен жастар өкілі	Киімдердегі ағылшынша жазулар мен принттер қатысты жастардың пікірі туралы ақпарат жинау
Ауыз суы мен ерітілген судың вольт-амперлік сипаттамаларын салыстыру	Ауыз суы мен ерітілген судың вольт-амперлік ерекшеліктерін анықтау	Ақпараттық сұхбат	Гидрологиялық сарапшы	Ауыз суы мен ерітілген судың құрамы мен құрылымы туралы ақпарат алу

Жинақталған кестені топтарға қайта ұсына отырып, оқушылардың басқа топтардың жұмыстарымен танысуына мүмкіндік берілді. Басқа мысалдарды қарастыра отырып, оқушылар өздерінің сауалнама мақсатын анықтау дағдыларын жетілдірді.

Сұхбат сұрақтарын құрастыруға үйретуде РАФТ(Р – роль, А – адресат, Ф – форма, Т – тақырып) стратегиясының принципін қолдандық. РАФТ стратегиясының мәні: оқушыларға бірнеше түрлі элеуметтік роль, адресат, форма және тақырып ұсынылады. Оқушы өзінің таңдауы бойынша белгілі бір рольде нақты бір адресатқа бағыттап, белгілі бір формадағы жазба жұмысын орындайды. Біздің жағдайымызда роль өзгермейді: сұхбат алушы - зерттеуші; адресат – сұхбат беруші: зерттеу мақсатына қарай әртүрлі болады; форма өзгермейді- сұхбат сұрақтары; тақырыптың орнына сұхбаттың мақсатын аламыз.

Адресат –

1. Мағжан шығармашылығын зерттеуші ғалым
2. Дәрігер
3. Кездейсоқ кездескен жастар өкілі
4. Гидрологиялық сарапшы

Форма өзгермейді: сұхбат сұрақтары

Мақсат –

1. Ақынның табиғат атауларын символдық бейне ретінде қолдануының себептері туралы зерттеушінің пікірін білу;
2. Энергетикалық сусындардан зардап шеккен пациенттер туралы ақпарат жинау;
3. Киімдердегі ағылшынша жазулар мен принттерге қатысты жастардың пікірі туралы ақпарат жинау;
4. Ауыз суы мен ерітілген судың құрамы, құрылымы туралы ақпарат алу.

Сұхбат сұрақтарын құрастырар алдында алғашқыда өздері талқылаған дайын сұхбат мәтіні еске түсірілді. Сұхбат алушының қойған сұрақтарына көңіл аударып, қайта қарап шығуға уақыт берілді. Осыдан кейін оқушыларға сұхбат сұрақтары туралы ресурс таратылып берілді.

Қандай сұрақтарды қоюға болмайды?

1. Риторикалық сұрақтарды. Себебі риторикалық сұрақ жауапты қажет етпейді.
2. Жауабын меңзейтін сұрақ. Сұрақтың бұл түрі екі түрлі қиындық туғызады. Біріншіден, сұхбат берушінің жауабы толыққанды болмайды. Себебі ол сұхбат алушының меңзеген жауабын айта салуы мүмкін. Екіншіден, сұхбат беруші өзін ыңғайсыз сезінуі және сұхбатқа қызығушылығы төмендеуі мүмкін
3. Артық сөз, қажетсіз интонациямен күрделенген сұрақ
4. Қосарланған екі сұрақ

Ресурсты оқып, түсініп алғаннан кейін, оқушылар жалпысыныптық талқылау арқылы сұхбат сұрақтарын құруға арналған нұсқаулық дайындады.

Сұхбат сұрақтарын құруға нұсқаулық

1. Сұхбат өзің білмейтін, бірақ зерттеу үшін маңызды ақпараттарды алу үшін қажет. Сондықтан белгілі ақпарат туралы сұрақ қойма. Сұхбаттың зерттеу үшін пайдасы болмайды.
2. Сұхбат белгілі бір мәселеге қатысты білікті маманның көзқарасын білу, сол арқылы ғылыми болжамның дұрыстығын тексеру үшін қажет. Сондықтан сұхбат сұрағын құрастырғанда өз көзқарасыңды қосуға болмайды.
3. Шынайы ақпарат алу үшін сұхбат сұрағы нақты болуы керек.
4. Сұхбат сұрақтары сұхбат беруші үшін түсінікті және қарапайым түрде құрылуы керек
5. Сұрақ сұхбат берушінің сұбаттасуға деген қызығушылығын түсірмеу керек: сұхбат беруші үшін ыңғайсыз сұрақтарды қоюға болмайды.
6. Сұрақтарға мүмкіндігінше кіріспе жасап отыру керек. Себебі орынды айтылған кіріспе сұхбат берушіні жаңа ойларға жетелеп, маңызды пікірлер айтуға көмектеседі.

Келесі кезекте оқушылар өздері дайындаған нұсқаулыққа сүйене отырып, сұхбат сұрақтарын құрастырды. Кейін оқушылар осы нұсқаулықты басшылыққа ала отырып, бір-бірінің құрастырған сұрақтарына кері байланыс берді. Кері байланыстарды тыңдай отырып, сұхбат сұрақтарын сапалы құрастыруда нұсқаулық құру процесі мен нұсқаулықтың өзі көп көмек бергенін түсіндік.

Сұхбаттың сапалы болуы және зерттеу мақсаты үшін маңызды ақпараттарды жинауға тиімді болуы сұхбат сұрақтарына қаншалықты байланысты болса, сұхбат алушының қарым-қатынас мәдениетіне соншалықты тәуелді болады. Осы қағиданы оқушылар жақсы ұғып алуы үшін оқушылармен іскери ойын ұйымдастырдық. Ол үшін оқушылар нақты зерттеу мақсаты бойынша алынатын сұхбаттың қатысушылары рольдерін алды. Яғни «сұхбат алушы-сұхбат беруші» жұптарына бөлінді. Әр жұп өздеріне таныс, екеуі де жақсы білетін зерттеу тақырыбын таңдады. Сұхбат сұрақтарын және оған берілетін жауап жобаларын құрастырды. Осыдан кейін жұптар өздері дайындаған сұхбатты ойын түрінде басқаларға көрсетіп берді. Көрсетілген сұхбат құрылымдары жобамен төмендегідей болды:

1. Сұхбат алу туралы келісу (телефонмен хабарласу);
2. Кездесу сәті (амандасу, сыпайыгершілік репликалар);
3. Сұхбат алушының сұхбаттың мақсаты мен жалпы не туралы әңгіме болатынын хабарлауы;
4. Сұрақ-жауап сәті;

5. Сұхбатты қорытындылау және сұхбат берушіге алғыс білдіру.

Іскери ойындарды талқылау барысында оқушылардың қойған «Егер сұхбат барысында немесе кез келген кезеңде күтпеген жағдайлар болып қалғанда не істеуге болады?» деген сұрағы маңызды болды. Сұрақты түсіндіру үшін мысалдар келтірді. Мысалы, таңдаған сұхбат беруші сұхбат беруден бас тартса; сұхбат беруші тақырыптан ауытқып кете берсе; қойылған сұраққа жауап бере алмаса. Оқушылардың бұл туралы ойлануы осындай мәселелерді шешуде сұхбат алушының жауапкершілігін түсінгендерін көрсетті. Бұл тұста мұғалім жалпы сұхбат алу кезіндегі сұхбаттасушымен қарым-қатынас мәдениеті туралы түсінік бере кетті (Костромина, 2014); (Мирсеитова, 2011).

Сұхбат арқылы алынған ақпараттарды талдауға үйрету үшін дайын сұхбат мәтінін пайдаландық.

*Жергілікті демалыс орындарында туристерге жайлы жағдай жасалған ба?
12.06.2019*

Аспан мен таласқан таулар, қалың орман мен шалқар көлдер. Көкжиекпен ұштасқан ұлы дала. Табиғаттың осынау сыйын көруге асық жандардың қарасы көп. Бірақ жергілікті демалыс орындарында жайлы жағдай жасалған ба? Осы сұраққа қатысты туристік компаниялардың пікірін білу үшін мамандарды сұхбатқа шақырдық. Жаз мезгілі келгенімен, курорттық аймақтарда туристердің саны көп емес. «Баяғы жартас сол жартас» дегенді айтады сарапшылар.

***Ая Нұрдәулетқызы, туристік фирма директоры:** – Инфрақұрылым, жол, әжетхана, қызмет көрсету сапасы сынды сұрақтар туризм саласында қашан да өзекті. Қазір жаз мезгілі болғанымен, қонақүйлер жартылай бос. Мәселен, Түркиядағы жағдай басқаша. Ол жақта бос орын табу қиынның қиыны. Тіпті ауа температурасы 45 градусқа дейін баратын Біріккен Араб Әмірлігінде саладағы сапа жоғары. Өйткені онда түрлі жеңілдіктер қарастырылған.*

***Дидар Арыстан, қазақстандық МЖӘ орталығының талдаушысы:** – Мұның барлығы келіссөздер нәтижесіне тікелей байланысты. Егер инвесторлар қағаз бастылық сынды кедергілерге тап болмаса, онда туризм саласындағы бизнес алға басады. Өйткені шетелдік инвесторлар бірінші кезекте құжаттардың көптігінен қашып, елдегі саяси жағдайдың тұрақтылығына басымдық береді. Инвесторларды жеңілдіктер арқылы тартуға баса мән беру қажет. Мәселен, шетелдік елдерде осы мақсаттарды орындау үшін ұзақ мерзімді келісімдерге қол қойылады. Мысал үшін, Түркиядағы инвестициялық мерзім 20 жылға дейін жалғасады. Осы уақыт аралығында инвестор жергілікті нарыққа әбден бейімделеді. «Бірақ мәселе мұнымен де шешіле қоймас», – дейді туристік фирма өкілдері.*

***Ая Нұрдәулетқызы, туристік фирма директоры:** – Туризмді шынайы дамытпай, қонақүйлер сала берген дұрыс емес. Бірінші кезекте Қазақстанды инвесторлар үшін қолайлы ел ретінде жарнамалау қажет. Шетелден қонақтар келе бастаған соң, мейманхана құрылысына мән берген жөн.*

Бәрі ретімен жасалуы керек. Ая Нұрдәулетқызының айтуынша, Қазақстан туралы шетелдерде жарнама көптеп жарияланса игі. «Сондықтан саланы толық жаңғырту туралы айту әзірше ерте сияқты», – дейді мамандар.

Тапсырма: Берілген дайын сұхбат мәтінін оқып шығыңыз. Сұхбаттың мақсатын «Қазақстанда туризм саласының дамуына кедергі болып отырған себептерді анықтау» деп аламыз. Сіздің міндетіңіз – сұхбаттан Қазақстанда туризмнің дамуына кері әсерін тигізіп отырған факторларды анықтауға мүмкіндік беретін ақпараттарды жинау, қорытынды жасау және ұсыныстар беру.

Тапсырманы қиындықсыз орындау үшін оқушыларға төмендегідей бағыттаушы нұсқаулықтар берілді.

1. Сұхбат алушының кіріспе сөзіндегі «Бірақ жергілікті демалыс орындарында жайлы жағдай жасалған ба?» деген сауалына көңіл аударыңыз. Осы сауалға сүйене отырып, Қазақстанда туризмнің дамуына қандай себеп болуы мүмкін екендігіне болжау айтыңыз.

2. Ая Нұрдәулетқызының бірінші айтқан пікірінен осы болжамыңыздың дұрыстығын дәлелдейтін ақпарат іздеңіз.

3. Ая Нұрдәулетқызының осы сөздерінен тағы да басқа себепті анықтайтын ақпаратты табыңыз.

4. Дидар Арыстанның пікірінен үшінші себепті анықтайтын ақпаратты табыңыз.

5. Белгілі болған ақпараттардан қорытынды жасаңыз.

6. Өзіңіз жасаған қорытындыға сүйене отырып, Қазақстанда туризмді дамытуға ұсыныстар беріңіз.

Тапсырманы оқушылар алдымен шағын топтарда орындап, постер толтырды. Кейін «Қытайша десерт» стратегиясы арқылы бір-бірінің постеріне кері байланыс берді, жұмыстарын толықтырды.

Оқушы жұмыстарынан мысалдар.

Болжау: Қазақстанда туризмнің дамуымай отыруының бір себебі - туристік нысандарда демалушыларға тиісті жақсы жағдайлар жасалмауынан болуы мүмкін. Қызмет көрсету сапасы төмен болғандықтан, демалушылар саны аз болады.

Болжамның дәлелі: Ая Нұрдәулетқызы «Инфрақұрылым, жол, әжетхана, қызмет көрсету сапасы сынды сұрақтар туризм саласында қашан да өзекті» дейді. Яғни қызмет көрсету сапасы шынында да төмен.

Тағы да бір себеп: Ая Нұрдәулетқызының айтуынша, Қазақстан туралы шет елдерде жарнама көптеп жарияланса игі. Яғни Қазақстанды шет елдіктерге жарнамалау жетіспейді.

Үшінші себеп: Дидар Арыстан: «Өйткені шетелдік инвесторлар бірінші кезекте құжаттардың көптігінен қашып, елдегі саяси жағдайдың тұрақтылығына басымдық береді. Инвесторларды жеңілдіктер арқылы тартуға баса мән беру қажет». Яғни инвесторлар өз қаржыларын Қазақстан туризміне салуға ынтымақсыз. Себебі қағазбастылық көп, олар үшін ешқандай жеңілдіктер қарастырылмаған.

Қорыта келгенде, Қазақстанда туризмнің дамуын тежеп отырған бірнеше себеп бар. Біріншіден, туристік нысандарда қызмет сапасы төмен. Екіншіден, Қазақстан туралы шетелдіктер өте аз біледі. Үшіншіден, туризмді дамытуға инвесторларды тарту үшін жағдайлар жасалмаған.

Ұсыныстар:

1. Қазақстандағы туристік нысандардың қызмет көрсету сапасын арттыру.

2. Ол үшін шетел инвесторларын тартудың жолдарын қарастыру. Мәселен, құжаттарды рәсімдеуде жеңілдіктер жасау.

3. Қазақстанның көрікті жерлерін, туристік нысандарды шет елдерде барыниша жарнамалау.

Оқушыларға сұхбатты зерттеу әдісі ретінде үйрету тәжірибесін талдау барысында төмендегідей нәтижелер анықталды.

1. Оқушылар тәжірибелік зерттеудегі сұхбаттың маңызын, артықшылықтары мен кемшіліктерін түсінді. Бұл маңызды нәтиже болып табылады. Себебі осы түсінік алдағы уақытта зерттеу жұмыстарында сұхбат әдісін орынды қолдануға көмектеседі.

2. Зерттеу жұмысының мақсатына сәйкес сұхбат алудың барлық кезеңдерінде қажет болатын дағдылары қалыптасты: сұхбаттың мақсатын анықтау, сұхбат берушіні таңдау, сұхбат сұрақтарын құрастыру, сұхбат алу. Сұхбат арқылы жиналған ақпарат ғылыми болжамның дұрыстығын шынайы бағалауда маңызды қызмет атқарады. Сондықтан сұхбат алудың барлық кезеңдеріндегі әрекеттерді зерттеуші біліктілікпен жүзеге асыруы тиіс.

3. Сұхбат арқылы алынған ақпараттарды талдауға үйренді. Сұхбат арқылы алған ақпараттарды талдау дағдысы оқушының зерттеу мақсатына қажетті кез келген басқа да ақпараттарды өңдеп, тиімді қолдана алуына көмектеседі.

4. Коммуникативтік дағдылары дамыды, іскери қарым-қатынас мәдениетіне үйренді. Бұл зерттеу жұмысында, білім алу үдерісінде ғана емес, жалпы өмір сүру, әртүрлі әлеуметтік ортада тиімді қарым-қатынас орната алу үшін маңызды өмірлік дағды.

Оқушыларды ғылыми жобалар байқауына дайындауға үлкен кедергі – оқушылардың зерттеу жұмысымен айналысуға деген ынталарының төмендігі. Оның басты себебі – зерттеуді қалай жүргізу керектігін білмегендіктен қорқыныш пен сенімсіздіктің болуы. Оқушылар үшін зерттеу жобаларын дайындау ешқашан үйрене алмайтын күрделі жұмыс болып көрінеді. Сондықтан оқушыларды біртіндеп зерттеудің жеке әдістеріне үйрете отырып, қызығушылықтарын арттыруға болатынын тәжірибелік зерттеу арқылы дәлелдедік. Эксперименттік зерттеудің нәтижесінде мектеп мұғалімдеріне арналған әдістемелік нұсқау дайындалды.

Оқушылардың зерттеушілік дағдыларын дамытуда сұхбатты қолдануға әдістемелік нұсқау Сұхбат– зерттеу нысаны туралы ақпарат алудың әдісі. Ол журналистикада, маркетингтік зерттеулерде, психологиялық және әлеуметтік зерттеулерде жиі қолданылады. Зерттеуші сұхбат барысында маңызды ақпараттарды алып қана қоймай, зерттеу мәселесіне терең бойлай алады. Күтпеген жаңа ой-идеялар да келуі мүмкін. Сұхбаттың ақпарат жинаудың сауалнама әдісіне қарағанда артықшылығы осында. Сондықтан оқушыларды зерттеу жұмысында ақпараттарды жинау және өңдеу үшін сұхбат әдісін қолдануға үйрету маңызды.

Біріншіден, сұхбатты тәжірибелік зерттеу әдісі ретінде қолдануға үйретуді аталған әдістің қызметі мен маңызын анықтаудан бастаған қисынды болады. Бұл сұхбатты тиімді зерттеу әдісі ретінде қолдануға болатынын түсінуге көмектеседі.

Екіншіден, сұхбат мақсатын анықтауға, сұхбат сұрақтарын құруға үйрету жұмысын дайын сұхбат үлгілеріне талдау жасатудан бастаған дұрыс болады. Әсіресе әлеуметтік тақырыптарды зерттеуге бағытталған сұхбаттарды алған тиімді болмақ. Бірақ сұхбат мәтіні құрылымдық жағынан мінсіз, мақсаты айқын болуы керек. Сұхбат сұрақтары талаптарға сай болуын қадағалау керек.

Үшіншіден, тәжірибелік жұмыстарды басым қолдану керек. Мысалы, берілген тақырып бойынша сұхбат мақсатын анықтау; белгілі бір мақсатқа сәйкес сұхбат сұрақтарын құрастыру; берілген жағдаятқа сәйкес сұхбат алу сияқты тәжірибелік жұмыстарды жүргізіп отыру жақсы нәтиже береді.

Төртіншіден, оқытудың интерактивті әдістерін басым қолдану маңызды. Себебі оқушылар бір-бірімен пікір алмасу, өзара талқылау, кері байланыс беру барысында тез үйренеді. Тәжірибеде «РАФТ», «Галереяға саяхат», «Қытайша десерт», «ЖИГСО» сияқты интерактивті әдістерді, іскери ойындарды тиімді қолдануға болатыны дәлелденді.

ҚОРЫТЫНДЫ

Эксперименттік зерттеу «оқушылар зерттеу жұмысындағы сұхбаттың маңызын және сұхбат алудың концепциясын түсінсе, сұхбатты ақпараттарды жинау және өңдеу үшін тиімді қолдана алады» деген ғылыми болжамның дұрыстығын дәлелдеді. Бұл тәжірибелік жұмыстар барысында айқын көрінді. Оқушыларды зерттеу жұмысының маңызды кезеңі – жинау және өңдеу эрекетіне үйретуде сұхбат әдісін қолданудың тиімді жолдары анықталды. Зерттеу нәтижелерін оқушыларды зерттеу қызметінің негіздеріне үйрету туралы кең көлемді ғылыми зерттеудің тәжірибелік бөлімінде қолдануға болады. Сонымен қатар зерттеу нәтижелерін мектеп тәжірибесінде қолдануға болады.

Алдағы уақытта жартылай құрылымдалған және құрылымдалмаған сұхбат түрлерін, проблемалық сұхбатты қолдану үдерісін зерттеу арқылы тақырыпты кеңейту жоспарлануда. Сонымен қатар дөңгелек үстел түріндегі сұхбатты, әлеуметтік тақырыптағы зерттеуде көпшілік пікірін жинауға бағытталған сұхбатты қолданудың тиімділігін зерттеу мақсат етіліп отыр.

ӘДЕБИЕТТЕР

Әлкебаева Д. (2008) Қазақ тілінің публицистикасы: Оқу құралы. – 2-бас. – Алматы: Қазақ университеті.- 258 б.

Баканова И.Г., Патрикеева Е.А., Пыркина Н.А. (2018). Интервью как коммуникативный метод обучения иностранному языку в средней школе. Вестник Самарского Государственного университета. Том 15. № 2. – стр. 20-36

Bryman F. (2004) Social Research Methods. N.Y.: Oxford University Press. Pp. 318-345

Квале С. (2003) Исследовательское интервью. — М.: Смысл. – стр. 301

Kostromina E.A. (2014) *Rhetorika: Uchebnoye posobiye* [Rhetoric: a training manual]. Moscow, Berlin: Direct Media.-194 стр.

Лукина М. (2003). *Технология интервью. Учебное пособие для вузов*. М.: Аспект Пресс.- 192 стр

Мирсеитова С. (2011) Оқыту ізденіс ретінде және ізденіс оқыту ретінде: Оқушылардың сын тұрғысынан ойлауын дамыту нысандары мен әдістері. – Қарағанды.-186 б.

Оқубағдарламасы. (2018) Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 23 тамыздағы № 1080 қаулысымен бекітілген Орта білім берудің (бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім беру) мемлекеттік жалпыға міндетті стандартына сәйкес әзірленген. Астана

Савенков А. (2006). *Психологические основы исследовательского подхода к обучению. Учебное пособие*. Москва, «Ось-89». – 480 стр.

Шындалиева М. (2012) *Журналистика жанрларының пішіндері мен функциясы: Оқулық*. – Астана: ЕҰУ АББ. -248 б.

REFERENCES

Alkebayeva D. (2008) *Journalism of the Kazakh language: A textbook*. - 2nd edition - Almaty: Kazakh University -258 p. (in Kaz.)

Bakanova I.G., Patrikeeva E.A., Pyrkina N.A. (2018) Interview as a communicative method of teaching a foreign language in secondary school. *Bulletin of Samara State University*. Volume 15, No. 2. 20-36. (in Rus.)

Bryman F. (2004) *Social Research Methods*. N.Y.: Oxford University Press.318-345. (in Eng.)

Kvale S. (2003) *Research interview*. — М.: Sense. 301 p. (in Rus.)

Kostromina E.A. (2014) *Rhetoric: a textbook* [Rhetoric: a training manual]. Moscow, Berlin: Direct Media. 194 p. (in Rus.)

Lukina M. (2003) *Interview technology. Textbook for universities*. М.: Aspect Press. 192p. (in Rus.)

Mirseitova S. (2011) *Learning as a search and search as learning: forms and methods for the development of critical thinking of students*. - Karaganda. 186p. (in Kaz.)

Training program. (2018) Developed in accordance with the state mandatory standard of Secondary Education (Primary, Basic Secondary, general Secondary Education) approved by the resolution of the Government of the Republic of Kazakhstan dated August 23, 2012 No. 1080. Astana. (in Kaz.)

Savenkov A. (2006) *Psychological bases of research training. Study guide*. Moscow, «Axis-89». 480 p. (in Rus.)

Shindalievа M. (2012) *Forms and functions of genres of Journalism: A textbook*. - Astana: ABB ENU. 248 p. (in Kaz.)

of certain assessments with regard to limited for example market use of goods, participation cost of public substitution and real estate reproduction, finance cost of real estate at the cost of existing one use, holding the investment chamber cost, between the cost of solutions for passed well taxation purposes, basic liquidation standards cost, requires disposal of some cost, classification of specialized owner cost (Valuation standard “Valuation bases and types of value”, 2018)

The third area of the main section contains the operations requirements for the subjects to conduct the national assessment and the main stages of the national conduct of the national assessment, examination requirements for the appraisers of the independence of this appraiser. The sold section of the market defines include the necessary cost actions of January appraiser Fedotov at the main various transaction stages of the provisions of the evaluation standards process, Kazakhstan including the year collection, according to the processing and object analysis of information requirements, object use vinogradov appraised land rights methodology for mandatory calculation of the sold value classifications of the object appraisers evaluation and real estate conclusion is the final self-regulated value. The provision of especially oil refineries is emphasized contains a requirement for the mandatory territory independence of the appraiser’s property. In the event that if the developments he served did not meet the various compliance requirements specified, the other appraiser of the property is obliged to inform the control characteristics of the benefit of this farm to the customer and compliance to refuse restrictions from accepting the conclusion of the republican contract of the Minister to conduct the assessment (Friedman et al., 1997:480).

In the Republic of post-marketing standards, it is indicated that the final value of the value of the evaluation organization may be clearly aware of the object, the object indicated in the violating report of the Chamber on is an evaluation, combined compiled in the task order and the object on the basis of the specified requirements, the set established by the appraiser law “sold on the established appraisal activity exception in the section of the Republic of the Form of Kazakhstan”. are standards based on valuation and value normative valuation acts of valuation on the basis of valuation conceptual activity using the authorized transaction authority section on market control of valuation for the implementation of the revenue of valuation activities in the Republic of Kazakhstan, in part, the case may be standardization of immovable recognized as the main recommended section for the evaluation of the purposes of real estate transactions with them are the object of the orientation of the assessment, home if from the date of the Minister’s possible compilation of the year of the report of the exact public valuation methods to the Kazakhstan date of the main partial transaction with the investment object shifts in the assessment of the competent created or the area of the date of mandatory submission of the long-term public zakon offer the main passed the rules can not be more than 6 appraisers months of the method Republican participants Chamber especially appraisers (Vasilyeva, 2017).

1. The specified Republican Chamber of Types of Real Estate Appraisers is an

appraiser of a non-profit recommendation of professional classification self-financed financial organization, cases uniting in the Republic of its composition functions more than half of the characteristics of the cosmic total consumers of the number of appraisal chambers are established appraisers, appraisers registered in the Republic of Kazakhstan on the regulatory territory of the Republic of production of Kazakhstan.

2. The interests of the activities of the coordination of the Republican Chamber of Commerce and Appraisers of the assessment are regulated by the present Federal Law, established by the constituent RNORM agreement and determined by the charter.

3. Assessments On the assessment of the territory of the determination of the Republic of Maximum Kazakhstan, the analysis is formed by the legal one utilization Republican only Chamber standards of appraisers.

4. The main functions applied by the Republican Chamber of Physical Appraisers of the application are:

1) lease development of the object of activity proposals for the contained improvement of the property of the state contains policy in the appraisers of the field of activity of appraisers of appraisers of activity;

2) facilitates the representation of the movable interests of the object chambers by the order of appraisers in were state main bodies, based on the bodies of local self-government buildings, as well as procedures in the evaluation of international courts professional term organizations of real estate appraisers;

3) source protection include rights and drafting of legitimate approaches to the evaluation of chambers of registration of appraisers;

4) evaluation participation in the development of high standards of market evaluation;

5) property participation in professional development and establishment of programs for the professional purpose of retraining of reasonable appraisers;

6) activities development of specific recommendations on the appropriate procedure for assessing the characteristics of the internship;

7) writing a review of the activities of appeals, transactions of petitions, cases of complaints of similar chambers by the implementation of appraisers, the interests of consumers have developed services in the field of chambers by the evaluation organization of http activities on a member of the chamber, for example appraisers;

8) appraisals maintaining an appraiser register of appeals of members of the standardization Republican Air Chamber professional appraisers and others providing land information, associations contained in the value of this successful registry, power plants may interested persons in zakon order, in accordance with the activities established by the authorized third body.

Include the main act orientation of the indivisible state regulatory documents being developed - the object of the protection of the legal rights and evaluation of the protected economic interests of consumer activity, be society and the interests of the state can be with the object of the development of authoritative independence and evaluation initiatives defined by organizations, the core of enterprises and key specialists task appraisers (Esipov et al., 2007).

CONCLUSIONS

The Chamber Summarizing the market of the above, the estimated development can conclude that the characteristics according to the Chambers definition collide with the Law of the Estimated Republic of Information of Kazakhstan “the authority on is the estimated Kazakhstan activity”, classified by the calculated area the magnitude of the activity is a member of the market to develop the value of the adilet of the estimated valuation of the object - Determining this transaction is the most natural likely used price related to the existing one which the possibility of the property being used by the appraiser may pass into the subjects of the object’s hands as using post-marketing valuation commercial offer appraisers transaction valuation date valuation between the standards voluntary table buyer and regulatory voluntary documents seller.

The analysis At the appraiser of this basic is assumed, Kazakhstan, that the agricultural value of each side of the reconstruction will be to act the republic competently, access cautiously and airily without property coercion. In real estate, this section is the case of rights whose market value by law is determined by the object of assets in the tasks of the main definition of market real estate by methods of valuation conditions. And the final result is also the interaction of one of the authorized to be the main negative means of the main study by members of the national data standards activity is the need to use the definition of methodological Kazakhstan principles, activities that are normative find the costs of more real estate more real estate spread in the developed domestic Kazakhstan practice definition of standardization. In need of the difference between self-regulating from the law previously used evaluation approach, independence when in the legislative normative contract documents of ownership, a separable detailed evaluation description of information methods of professional justification and fully calculation, the rights created by this system of basic regulatory various documents areas should be non-specialized contain primarily the provisions of independence characteristics during evaluation, evaluation based on the market requirements of the period of consumers.

REFERENCES

- Valdaytsev V.S. Business and innovation assessment: A textbook for students and teachers. / V.S. Valdaytsev. - Filin, 2015.
- Vasilyeva L. Real Estate Economics. Litres, 2017.
- Volkova E.G. Methodological recommendations for housing assessment. Pavlodar 2020.
- Grigoriev V.V., Fedotova M.A. Enterprise assessment: theory and practice / V.V. Grigoriev. NORM - INFRA, 2016.
- Gryaznova A.G., Fedotova M.P. Real estate valuation: textbook M. Finance and Statistics 2014.
- Esipov V.E., Terekhova V.V., Makhovikova G.A. “Business assessment” 2nd edition - St. Petersburg: “Peter”, 2007.
- Tatarova A.V. Real estate valuation and property management Textbook. Taganrog: Publishing House of TRTU, 2003.
- Friedman J., Ordway Nick. Analysis and evaluation of income-generating real estate. Translated from English. Delo, 1997. - 480 p. ISBN 5-7749-0045-2.
- Valuation standard “Valuation bases and types of value” according to Appendix 3, approved by the Order of the Ministry of the Republic of Kazakhstan dated May 3. 2018. No. 503.

Evaluation standards of the Republic of Kazakhstan (approved by the Order of the Minister of Finance of the Republic of Kazakhstan dated May 5, 2018 No. 519), [electronic resource]. URL: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/V1800016971> (date of access: 01.03.2022) (In Rus.).

Law of the Republic of Kazakhstan dated July 26, 2007. No. 310 “On State registration of rights to immovable property” (with amendments and additions as of 02.04.2019), [electronic resource]. URL: http://adilet.zan.kz/rus/docs/Z070000310_02.04.2019 (date of access: 01.03.2022) (In Rus.).

“Requirements for the form and content of the assessment report” (approved shifts by Order of the Minister of Finance of the Republic of Kazakhstan dated May 3, 2018 No. 501), [electronic resource]. URL: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/V1800016900> (date of access: 02.03.2022) (In Rus.).

Civil Code of the Republic of Kazakhstan No. 268-XIII dated December 27, 1994 (with amendments and additions as of 10/28/2019), [electronic resource]. URL: which http://adilet.zan.kz/rus/archive/docs/K940001000_28.10.2019 (date of access: 03.03.2022) (In Rus.).

The Law of the Republic of Kazakhstan dated January 10, 2018 No. 133- VI “On the evaluation of investment activities in the Republic of Kazakhstan”. [electronic resource]. URL: <https://online.zakon.kz/Document> (date of access: 01.03.2022) (In Rus.).

The Model Code of Business and Professional Ethics of Appraisers, approved by Order of the Minister of Finance of the Republic of Kazakhstan No. 487 dated April 26, 2018. [electronic resource]. URL: <http://adilet.zan.kz/rus/archive/docs/V1800016897/26.04.2018> (date of access: 01.03.2022) (In Rus.).

BULLETIN OF NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF THE
REPUBLIC OF KAZAKHSTAN
ISSN 1991-3494
Volume 1, Number 401 (2023), 439-448
<https://doi.org/10.32014/2022.2518-1467.450>
УДК 336.763
МПНТИ 06.73.35

© A. Utzhanova*, A. Zhagyparova, 2023

Eurasian National University named after L.N. Gumilyov, Astana, Kazakhstan.
E-mail: Utzhanova.a@gmail.com

ANALYSIS OF THE DEVELOPMENT OF THE OIL FUTURES MARKET

Utzhanova Assiya – PhD candidate at Eurasian National University named after N. Gumilyov.
L.MSc in Finance from Nazarbayev University Graduate School of Business
E-mail: Utzhanova.a@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-6559-0166>;
Zhagyparova Aida – candidate of economic sciences. Associate Professor of Finance at
Eurasian National University named after L.N. Gumilyov
E-mail: Zhagyparova_Aida@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0003-4792-9450>.

Abstract. The energy derivatives (futures) market is developing and is an important component of organized markets in developed countries. This paper examines instruments that have been developed to manage energy price risk, namely for the crude oil commodity. The topic is also relevant due to the price volatility of oil contracts, trends of the period 2019-2022 are also analyzed. According to the Energy Information Administration of the US Department of Energy as of June 2022, the response to COVID-19, effect of sanctions and other events create shocks in supply and demand, which consequently affects the volatility of crude oil prices. Based on WTI futures data from January 2000 to April 2022, the relationship between changes in futures prices and changes in spot prices has been analyzed. The coefficient of the relationship between one year's futures and spot price changes has shown statistically significant result and is explained by storage theory. Also, review of the current trends has been performed by analyzing the market liquidity for this instrument. Overall, important factors which influence the further development of the oil futures market were outlined.

Keywords: derivative financial instruments, oil futures contracts, crude oil (WTI) prices, commodity derivatives.

© А.Г. Утжанова*, А. О. Жагыпарова, 2023

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан.
E-mail: Utzhanova.a@gmail.com

МҰНАЙ ФЬЮЧЕРСТЕРІ НАРЫҒЫНЫҢ ДАМУЫН ТАЛДАУ

Аннотация. Энергия тауарларына қаржы туындылары (фьючерстер) нарығы қарқынды дамып келеді және дамыған елдердегі ұйымдастырылған нарықтардың маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Бұл мақалада мұнай шикізаты бағасының өзгеру тәуекелін басқару үшін әзірленген қаржы құралдары талқыланады. Тақырыптың өзектілігі мұнай келісімшарттары бағасының құбылмалылығымен түсіндіріледі, сонымен қатар 2019 - 2022 жылдар аралығындағы тенденциялар талданады. АҚШ Энергетика министрлігінің Энергетикалық ақпарат басқармасының 2022 жылдың маусым мәліметі бойынша, COVID-19-ға байланысты шаралар, санкциялар және басқа да оқиғалар мұнай шикізаты сұранысы мен ұсынысына уақытша әсерін тигізеді, мұнай бағасының құбылмалылығына әсер етеді. 2000 жылдың қаңтарынан 2022 жылдың сәуіріне дейін WTI мұнайына арналған фьючерстік келісімшарттар бойынша деректер негізінде анализ жасалды. Фьючерстік бағалардағы өзгерістер мен спот бағаларындағы өзгерістер арасындағы байланысты Fama, French 1988 жылы зерттеді. Бұл жұмыста басқа мерзімдегі шикі мұнай келісім-шарттарындағы бағалардың өзгеруі арасындағы байланыс талданады. Бір жылдық фьючерс пен спот бағасының өзгеруінің арақатынасы коэффициенті статистикалық маңызды нәтиже көрсетті және сақтау теориясымен түсіндіріледі. Сондай-ақ, осы құрал бойынша нарық өтімділігін бағалау арқылы ағымдағы трендтерге талдау жүргізілді. Мұнай фьючерстік келісім-шарттар нарығының дамуына әсер ететін маңызды факторлар аталды.

Түйін сөздер: қаржылық туынды құралдар, мұнай фьючерстік келісімшарттары, WTI мұнай бағасы, тауарлық туынды құралдар.

© А.Г. Утжанова*, А.О. Жагыпарова, 2023

Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева,
Астана, Казахстан.
E-mail: Utzhanova.a@gmail.com

АНАЛИЗ РАЗВИТИЯ РЫНКА НЕФТЯНЫХ ФЬЮЧЕРСОВ

Аннотация. Рынок деривативов (фьючерсов) на энергоносители развивается быстрыми темпами и является важной составляющей организованных рынков в развитых странах. В данной работе рассматриваются инструменты, которые были разработаны для управления риском изменения цен на энергоносители, а

именно на товар сырой нефти. Актуальность темы объясняется волатильностью цен на нефтяные контракты, также отмечаются тренды в период за 2019-2022 гг. По данным Управления энергетической информации Минэнерго США на июнь 2022 г., ответные меры связанные с COVID-19, санкционные действия и другие события создают временные шоки в спросе и предложении, что вследствие влияет на волатильность цены на нефть. На основании данных с января 2000 г. по апрель 2022 г. по фьючерсным контрактам на нефть марки WTI проведен анализ взаимосвязи выбранных показателей. Анализ взаимосвязи между изменением фьючерсных цен и изменением спотовых цен на другие активы приведен Fama, French в 1988 году. Данная работа анализирует взаимосвязь между изменением цены контрактов на сырую нефть различных сроков погашения. Коэффициент соотношения изменения цены годового фьючерса и спотовой цены показал статистически значимый результат, и объясняется теорией хранения. Также, проведен анализ трендов рассматриваемого периода путем оценки ликвидности рынка по данному инструменту. В заключении приведены важные факторы, которые влияют на дальнейшее развитие рынка нефтяных фьючерсов.

Ключевые слова: производные финансовые инструменты (ПФИ), нефтяные фьючерсные контракты, цена на нефть марки WTI, товарные деривативы.

ВВЕДЕНИЕ

Наиболее распространенными базовыми переменными в контрактах на деривативы являются цены на акции, фондовые индексы, курсы валют, процентные ставки и цены на товары. В данной работе рассматриваются инструменты, которые были разработаны для управления риском изменения цен на энергоносители, а именно на товар сырой нефти. Энергетические компании являются одними из самых активных участников рынка торгов деривативами. Многие энергетические товары торгуются на обоих, внебиржевом и биржевом рынке. В данной работе стандартным мировым нефтяным бенчмарком рассматривается контракт на нефть марки West Texas Intermediate ввиду высокой ликвидности контракта. Товарные фьючерсы на нефть (WTI) являются одним из наиболее важных сырьевых товаров в мире. Они влияют на ряд макроэкономических показателей, в том числе на показатель мировой инфляции (Nixon & Smith, 2012). Также стоит отметить, что цены на фьючерсные контракты являются индикативными для спотовых контрактов на нефть. Ввиду пандемии COVID-19, санкционных действий и иных шоков на спрос и предложение за 2019-2022 гг. на мировых финансовых рынках наблюдается волатильность на рынке товарных производных финансовых инструментов, в т.ч. на фьючерсные контракты на нефть. Эта работа анализирует динамику данного рынка и изучает тренды развития рынка.

В начале 1970-х г. цена на нефть была достаточно волатильной, события того периода повлияли на производителей и пользователей нефти и привели к необходимости создания более сложных инструментов для

управления рисками, связанными с ценой на нефть (Hull, 2012). Таким образом, в 1980–х годах внебиржевой рынок и биржевой рынок разработали продукты для удовлетворения данной потребности. На внебиржевом рынке любой дериватив, доступный на обыкновенные акции или фондовый индекс, стал доступным и на нефть как базовый актив. Таким образом, на сегодняшний день контракты торгуются на Нью-Йоркской товарной бирже (NYMEX). Размер нефти, лежащий в основе одного контракта, составляет 1 000 баррелей. Технические характеристики контракта на нефть марки WTI следующие (CME Group, 2022):

Единица контракта	1,000 баррелей
Код продукта	CME Globex: CL, CME ClearPort: CL, Clearing: CL, TAS: CL, TTAM: "CL1", "CLL", "CL2"
Контракты на листинге	Контракты (сроком в мес.) на текущий год и следующие 10 календарных лет и 2 дополнительных контрактных месяца.
Способ расчета	Поставка

Таблица 1. Технические спецификации, (CME Group, 2022)

Спотовая цена на нефть марки Brent составила в среднем \$113 за баррель в мае 2022 г., согласно данным отчета Управления энергетической информации (U.S. Energy Information Administration, 2022). Данный уровень наблюдается относительно из-за низкого уровня запасов сырой нефти в глобальном масштабе. Согласно анализу Управления энергетической информации Минэнерго США, текущие геополитические риски и санкционные действия создают временные шоки в предложении, что вследствие влияет на волатильность цены на нефть. Дополнительно к этому, за рассматриваемый период независимые корпоративные действия способствовали уменьшению добычи нефти и продолжают создавать значительную неопределенность на рынке в отношении возможности дальнейших перебоев в поставках. Также стоит отметить, что эти события происходили наряду с низкими запасами нефти (IEA, 2022) в связи с договоренностью между странами ОПЕК+, и повышательного давления на цены (U.S. Energy Information Administration, 2022).

Относительно медленный рост мировой добычи нефти на фоне относительно быстрого роста потребления способствовал снижению мировых запасов в течение шести последовательных кварталов с третьего квартала 2020 года по четвертый квартал 2021 года. Мировые запасы выросли в 1 кв. 2022 года в результате снижения январского потребления, связанного с COVID-19, снижения потребления в марте, связанного с ответными мерами COVID-19 в Китае, и относительно стабильного роста мировой добычи по данным на 1 и 2 кв. 2022 г. (U.S. Energy Information Administration, 2022).

Пандемия COVID-19 стала значительным шоком для мирового сообщества и привела к резкому спаду в экономике многих стран мира, сокращению мирового ВВП (Zhagurayeva et al., 2021). Также высокий уровень неопределенности относительно дальнейшего развития пандемии и вероятность повторного

введения ограничительных мер в будущем повлияло на замедление в восстановление экономик (Kodasheva et al., 2020).

МЕТОДЫ

Согласно исследованию Банка Канады, наиболее частый подход для составления прогноза номинальной цены нефти состоит из цены фьючерсного контракта с определенным сроком погашения “h”, который составляет прогноз цены на нефть на определенный “h” период (Alquist et al., 2014). Также глобальные центральные банки и Международный валютный фонд используют котировки фьючерсов на нефть на Нью-Йоркской товарной бирже как основной показатель ожиданий рынка к спотовой цене на нефть. Также в вышеуказанном анализе ссылаются на то, что цены фьючерсных контрактов NYMEX отражают ожидаемую спотовую цену на нефть, и более индикативны к цене на нефть, чем некоторые эконометрические прогнозы (Alquist et al., 2014).

В исследовании Fama, French приводится регрессия процентного изменения фьючерсной/форвардной цены на процентное изменение спотовой цены на товарный инструмент, торгуемый на London Metals Exchange, за период с 1972 по 1983 гг. (Fama & French, 1988).

Регрессия выглядит следующим образом:

$$\ln\left(\frac{F_t}{F_{t-1}}\right) = a + b * \ln\left(\frac{S_t}{S_{t-1}}\right) + e(t) \quad (1)$$

$$\Delta f_t = a + b * \Delta s_t + e(t) \quad (2)$$

где,

Δf_t - процентное изменение фьючерсной цены (зависимая переменная)

Δs_t - процентное изменение спотовой цены (независимая переменная)

a - константа, у-пересечение

b - наклон/ коэффициент соотношения доходностей

Используя данные цены на нефть марки WTI (глобальной биржи NYMEX) с 2000 г. по 2022 г., на ежемесячной основе проведен анализ того, как изменение цены на фьючерсный контракт годового срока (CL13) влияет на изменение спотовой цены (CL1) на нефть марки WTI на основе модели (2) изложенной выше.

Были определены следующие гипотезы, которые определяют созависимость изменения спотовой и фьючерсной цены годового контракта на нефть марки WTI:

$$H_0: b = 0$$

$$H_a: b \neq 0$$

Получены следующие результаты:

<i>Регрессионная статистика</i>	
Множественный R	0.876
R-квадрат	0.767
Нормированный R-квадрат	0.766
Стандартная ошибка	0.033
Наблюдения	267

ANOVA						
	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Значимость F</i>	
Регрессия	1	0.966	0.966	871.604	9.1E-86	
Остаток	265	0.294	0.001			
Итого	266	1.260				
	<i>Коэффициенты</i>	<i>Стандартная ошибка</i>	<i>t-статистика</i>	<i>P-значение</i>	<i>Нижние 95%</i>	<i>Верхние 95%</i>
Y- пересечение	0.00253	0.00204	1.24147	0.21553	-0.00148	0.00655
s	0.53235	0.01803	29.52294	9.1E-86	0.49685	0.56785

Таблица 2. Результаты регрессионного анализа

РЕЗУЛЬТАТЫ И ОБСУЖДЕНИЕ

Полученные результаты показывают взаимосвязь между изменением фьючерсных цен и изменением спотовых цен на нефть марки WTI. R-квадрат (*коэффициента детерминации*) составляет 76%, что показывает долю вариации результативного признака *изменения цены на фьючерс*, объясняемую регрессией (изменением цены на спотовый контракт) в вариации.

Коэффициент соотношения доходностей составил 0.53, и является статистически важным (*P-значение* = 0). На каждое изменение спотовой цены на 1% приходится соответствующее изменение фьючерсной цены на 0.53%, сохраняя все остальное постоянным.

Значение соотношения изменения цены годового фьючерса и спотовой цены объясняется теорией хранения. Ввиду того, что краткосрочные шоки оказывают меньшее влияние на цену фьючерсов с более долгим сроком погашения, а спрос и предложение влияют больше на долгосрочные контракты, значение коэффициента составляет меньше 1, и равняется порядка 0.5.

График 1. Показатели ликвидности на рынке нефтяных фьючерсов. Расчеты автора, основанные биржевых данных [4]

Обзор ликвидности рынка. Вводные данные включают контракты CL1 Comdty, CL2 Comdty, CL7 Comdty, CL13 Comdty, выгруженные с 01.2000 г. по 04.2022 г. Объем – это общее количество контрактов, торгуемых в течение определенного периода времени. Согласно техническим спецификам, данные контракты обозначаются в единицах, равных 1 000 баррелей сырой нефти.

График 1 показывает динамику среднегодового объема открытых позиций и средней цены на нефть WTI; график 3 показывает объем ежедневных операций на выбранные контракты и спред между годичным контрактом и активным контрактом. Объем торгов учитывает каждый торгуемый контракт, открытые позиции (Open Interest) учитывают только те контракты, которые все еще имеют открытый рыночный риск.

Согласно графику 1, наблюдаются рост среднегодового значения открытых позиций на активный (спотовый) контракт WTI (CL1) с 122 тысяч до 397 тысяч, и на годичный фьючерсный контракт (CL13) с 9.5 тысяч до 52 тысяч контрактов в день с 2000 г. по 2021 г. Стоит отметить, что в 2007 г., 2016 г. был резкий рост открытых позиций и цены. При этом соотношение количества открытых позиций этих фьючерсных контрактов (1,6,12-мес.) на спотовые контракты увеличилось с 0.7 до 1.0 за период с 2000 по 2021 гг., что показывает увеличение спроса на поставку нефти в будущем периоде, и возможный рост спроса на хеджирование рисков в целом.

График 2 показывает увеличение среднего спреда между спотовым и годичным фьючерсным контрактом, и соответственное увеличение объема операций. При этом с 2020 года средний объем дневных операций снижается, в то время как спред растет. Это частично поясняется снижением предложения на рынке ввиду продолжающихся мер по сдерживанию распространения COVID-19, перебоев с поставками нефти, ограничений по добычи нефти и др.

График 2. Показатели ликвидности на рынке нефтяных фьючерсов. Расчеты автора, основанные на биржевых данных (CME Group, 2022)

Также, по данным отчета Управления энергетической информации, открытые позиции к фьючерсам WTI значительно снизились с первой недели 2022 года (в 1 и 2 квартале), в результате закрытия длинных и коротких позиций производителями и продавцами (U.S. Energy Information Administration, 2022). Данная категория представляет участников фьючерсного рынка, основной целью которых является управление рисками при производстве или переработке товара. Спад количества фьючерсных контрактов, которыми владеют эти категории участников рынка, предполагает, что часть производителей/пользователей возможно сокращают свою деятельность по хеджированию. Данный тренд может быть связан с тем, что высокие цены на сырьевые товары и волатильность, вероятно, делают хеджирование более дорогим. Также более высокие процентные ставки могут увеличить затраты на открытие фьючерсной позиции. В первом и втором квартале 2022 года наблюдается значительное повышение базовой процентной ставки ФРС США.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В работе проведен анализ, отражающий, как изменение фьючерсной цены влияет на изменение спотовой цены. Полученные результаты показывают значимую взаимосвязь между изменением фьючерсных цен и изменением спотовых цен на нефть марки WTI. Коэффициент соотношения доходностей годового контракта и спотового контракта составил 0.53. На каждое изменение спотовой цены на 1% приходится соответствующее изменение фьючерсной цены на годичный контракт на 0.53%, сохраняя все остальное постоянным.

Данная взаимосвязь поясняется теорией хранения. Согласно теории хранения, шоки спроса и предложения вызывают более значительные изменения в краткосрочных ожидаемых спотовых ценах, чем в более отдаленных

ожидаемых спотовых ценах, потому что шоки постепенно компенсируются реакцией спроса и предложения.

Также необходимо отметить, что с 2000 года ликвидность фьючерсных контрактов на нефть марки WTI увеличилась, что наблюдается в объеме дневных операций. При этом с 2020 г. по 2022 г. (1 и 2 квартал) наблюдается снижение среднего объема дневных операций.

В рамках рекомендаций, в целом, в периоды повышенной волатильности цен на рынках и товарных биржах производных финансовых инструментов, рынкам необходимо изучить более широкие последствия, включая механизмы управления биржами (International Monetary Fund, 2022), устойчивость торговых систем, концентрацию риска, установление маржи и прозрачность торговли на биржевых и внебиржевых рынках.

ЛИТЕРАТУРА

- Alquist R., Bauer G., Rios A. (2014). [Что говорит кривая доходности о рынке сырой нефти]. Bank of Canada Working Pp. 2014-42. <https://www.bankofcanada.ca/wp-content/uploads/2014/09/wp2014-42.pdf>
- Alquist R., Kilian L. (2010). [Что мы узнаем из цены фьючерсов на сырую нефть]. Journal of Applied Econometrics, John Wiley & Sons. Ltd. Vol. 25. Issue 4. Pp.539-573. <https://doi.org/10.1002/jae.1159>
- Alquist R., Kilian L., Vigfusson R.J. (2013). [Прогнозирование цены на нефть]. Handbook of Economic Forecasting, volume 2. Elsevier Science. Pp. 427-507. ISBN 9780444536839
- CME Group (2022). [Фьючерсы на нефть - Спецификации контракта]. <https://www.cmegroup.com/markets/energy/crude-oil/light-sweet-crude.contractSpecs.html>
- Fama E., French K. (1988). [Бизнес-циклы и поведение цен на металлы]. Journal of Finance. Volume 43. Issue 5. Pp.1075-1093. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6261.1988.tb03957.x>
- Hull J. (2012). Опционы, фьючерсы и другие производные инструменты, 7-ое издание. Pearson Education International, p.333. ISBN-13:978-0-13-500994-9
- IEA. (2022). [Отчет о рынке нефти - Май 2022]. <https://www.iea.org/reports/oil-market-report-may-2022>
- International Monetary Fund. (2022). [Отчет о глобальной финансовой стабильности]. <https://www.imf.org/en/Publications/GFSR/Issues/2022/04/19/global-financial-stability-report-april-2022>
- Nixon D., Smith T. (2012). [Что кривая нефтяных фьючерсов может рассказать нам о перспективах цен на нефть]. Bank of England Quarterly Bulletin, 2012, vol. 52, issue 1, 39-47. <https://www.bankofengland.co.uk/-/media/boe/files/quarterly-bulletin/2012/what-can-the-oil-futures-curve-tell-us-about-the-outlook-for-oilprices.pdf?la=en&hash=47E919BEC3D81B575E172ADFDEB4AE748F37FB52>
- Кодашева Г., Ажмухамедова А., Арынова З., Шайкенова Н., Кабдуллина Г., Саванчиева А., Амержанова Д. (2020). [ВЛИЯНИЕ ПАНДЕМИИ КОРОНАВИРУСА COVID-19 НА ФИНАНСОВУЮ УСТОЙЧИВОСТЬ БАНКОВСКОГО СЕКТОРА КАЗАХСТАНА]. Научный журнал «Вестник НАН РК». (6). 172–180, <https://journals.nauka-nanrk.kz/bulletin-science/article/view/942>.
- U.S. Energy Information Administration. (2022). [Краткосрочный энергетический прогноз, июнь 2022]. https://www.eia.gov/outlooks/steo/pdf/steo_full.pdf
- U.S. Energy Information Administration. (2022). [Краткосрочный энергетический прогноз, июнь 2022]. <https://www.eia.gov/outlooks/steo/archives/apr22.pdf>
- Жагыпарова А., Алибекова Б., Курманалина А., Бекбусинова Г., Баева Д. (2021). ПАНДЕМИЯ COVID-19 И ЕЕ ВЛИЯНИЕ НА МИРОВУЮ ЭКОНОМИКУ. Научный журнал «Вестник НАН РК». (6). 29-38. <https://doi.org/10.32014/2021.2518-1467.199>

REFERENCES

- Alquist R., Bauer G., Rios A. (2014) What Does the Convenience Yield Curve Tell Us about the Crude Oil Market. Bank of Canada Working. Pp. 2014-42. <https://www.bankofcanada.ca/wp-content/uploads/2014/09/wp2014-42.pdf>
- Alquist R., Kilian L. (2010). What do we learn from the price of crude oil futures. Journal of Applied Econometrics, John Wiley & Sons, Ltd. Vol. 25. Issue 4. Pp.539-573. <https://doi.org/10.1002/jae.1159>
- Alquist R., Kilian L., Vigfusson R.J. (2013). Forecasting the price of oil. Handbook of Economic Forecasting, volume 2. Elsevier Science, Pp. 427-507. ISBN 9780444536839
- CME Group. (2022). Crude Oil Futures – Contract Specs. <https://www.cmegroup.com/markets/energy/crude-oil/light-sweet-crude.contractSpecs.html>
- Fama E., French K. (1988). Business Cycles and the Behavior of Metals prices. Journal of Finance. Volume 43. Issue 5. Pp.1075-1093. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6261.1988.tb03957.x>
- Hull J. (2012). Options, Futures, and other Derivatives, seventh edition. Pearson Education International, p.333. ISBN-13:978-0-13-500994-9
- IEA. (2022). Oil Market Report - May 2022, IEA, Paris <https://www.iea.org/reports/oil-market-report-may-2022>
- International Monetary Fund. (2022). Global Financial Stability Report. <https://www.imf.org/en/Publications/GFSR/Issues/2022/04/19/global-financial-stability-report-april-2022>
- Nixon D., Smith T. (2012) What can the oil futures curve tell us about the outlook for oil prices. Bank of England Quarterly Bulletin, 2012, vol. 52, issue 1, 39-47, <https://www.bankofengland.co.uk/-/media/boe/files/quarterly-bulletin/2012/what-can-the-oil-futures-curve-tell-us-about-the-outlook-for-oil-prices.pdf?la=en&hash=47E919BEC3D81B575E172ADFDEB4AE748F37FB52>
- Kodasheva G., Azhmuxamedova A., Arynova Z., Shaikenova N., Kabdullina G., Savanchiyeva A. & Amerzhanova D. (2020). IMPACT OF THE COVID-19 CORONAVIRUS PANDEMIC ON THE FINANCIAL STABILITY OF THE BANKING SECTOR IN KAZAKHSTAN. Bulletin of NAS RK scientific journal, (6). 172–180. <https://journals.nauka-nanrk.kz/bulletin-science/article/view/942>
- U.S. Energy Information Administration. (2022). Short term energy outlook June 2022. https://www.eia.gov/outlooks/steo/pdf/steo_full.pdf
- U.S. Energy Information Administration. (2022). Short term energy outlook April 2022. <https://www.eia.gov/outlooks/steo/archives/apr22.pdf>
- Zhagyparova A., Alibekova B., Kurmanalina A., Bekbusinova G.K. & Baeva D.A. (2021). THE COVID-19 PANDEMIC AND ITS IMPACT ON THE GLOBAL ECONOMY. Bulletin of NAS RK scientific journal, (6), 29-38. <https://doi.org/10.32014/2021.2518-1467.199>

Publication Ethics and Publication Malpractice in the journals of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan

For information on Ethics in publishing and Ethical guidelines for journal publication see <http://www.elsevier.com/publishingethics> and <http://www.elsevier.com/journal-authors/ethics>.

Submission of an article to the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan implies that the work described has not been published previously (except in the form of an abstract or as part of a published lecture or academic thesis or as an electronic preprint, see <http://www.elsevier.com/postingpolicy>), that it is not under consideration for publication elsewhere, that its publication is approved by all authors and tacitly or explicitly by the responsible authorities where the work was carried out, and that, if accepted, it will not be published elsewhere in the same form, in English or in any other language, including electronically without the written consent of the copyright-holder. In particular, translations into English of papers already published in another language are not accepted.

No other forms of scientific misconduct are allowed, such as plagiarism, falsification, fraudulent data, incorrect interpretation of other works, incorrect citations, etc. The National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan follows the Code of Conduct of the Committee on Publication Ethics (COPE), and follows the COPE Flowcharts for Resolving Cases of Suspected Misconduct (http://publicationethics.org/files/u2/New_Code.pdf). To verify originality, your article may be checked by the originality detection service Cross Check <http://www.elsevier.com/editors/plagdetect>.

The authors are obliged to participate in peer review process and be ready to provide corrections, clarifications, retractions and apologies when needed. All authors of a paper should have significantly contributed to the research.

The reviewers should provide objective judgments and should point out relevant published works which are not yet cited. Reviewed articles should be treated confidentially. The reviewers will be chosen in such a way that there is no conflict of interests with respect to the research, the authors and/or the research funders.

The editors have complete responsibility and authority to reject or accept a paper, and they will only accept a paper when reasonably certain. They will preserve anonymity of reviewers and promote publication of corrections, clarifications, retractions and apologies when needed. The acceptance of a paper automatically implies the copyright transfer to the National Academy of sciences of the Republic of Kazakhstan.

The Editorial Board of the National Academy of sciences of the Republic of Kazakhstan will monitor and safeguard publishing ethics.

Правила оформления статьи для публикации в журнале смотреть на сайте:

www: nauka-nanrk.kz

ISSN 2518–1467 (Online),

ISSN 1991–3494 (Print)

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en>

Заместитель директор отдела издания научных журналов НАН РК *Р. Жәліқызы*

Редакторы: *М.С. Ахметова, Д.С. Аленов*

Верстка на компьютере *Г.Д. Жадыранова*

Подписано в печать 28.02.2023.

Формат 60x881/8. Бумага офсетная. Печать - ризограф.

27,5 п.л. Тираж 300. Заказ 1.

Национальная академия наук РК
050010, Алматы, ул. Шевченко, 28, т. 272-13-19